

KATEDRA KATEDRA

»Naj zaključim svoj nagovor s prerokovanjem, gospodje, ki ste oddali glas zoper mene. Zakaj jaz stojim danes tam, kjer ljudje najraje prerokujejo, to je, na pragu smrti. Napovem vam torej, rablji moji, da vas bo neposredno po moji smrti zadela kazen, veliko hujša in močnejša mimo te, ki ste jo vi prisodili meni. Vi ste izrekli obsodbo v mnenju, da se boste s tem oprostili kritike o svojem delu in nedelu. Toda povem vam, da bo uspeh ravno nasproten. Število vaših kritikov bo večje, zakaj doslej sem jih jaz zadrževal, ne da bi vi vedeli. In čim mlajši so, tem strožji bodo do vas in tem hujšo potevoljo vam bodo povzročali. Če mislite, da boste s pošiljanjem ljudi v smrt utišali nadležne glasove o svojem graje vrednem življenju, je v vašem sklepanju nekaj narobe. Ta način otresanja ni niti priložnost, niti pošten. Najboljši in najlažji način je, da človek drugemu ne maši ust, zase pa gleda, da bo moralno čim neoporečnejši. In prerokbo sem vam imel povedati, gospodje, ki ste me obsodili. In s tem se poslovim od vas.«

(Platon, Poslednji dnevi Sokrata, Apologija)

TUDI PRAVNICI IZIGRAVAJO ZAKONE, A MNOGO BOLJ DISKRETNO IN USPEŠNO

joči 4. seje, (ta je kasneje na njej tudi odstopil), situacijo rešil s smelim političnim manevrom. Kalin je bil izvoljen in to drži. Prav tako drži, da mu Resnik pomaga pri uredniškem delu. Da bo tako, da je Lesjak vedel že prej.

Očitno je, da ne gre za spor zaradi idej, ciljev ali idealov. Malce so se razšli v mnenjih o poteh do istih ciljev, malce pri načelih. Malce so bili že prej skregani. Zato je druga skupina, ko je dobila možnost, prevzela pobudo. **Postala je elita v eliti.** Kdo je za to kriv, če sploh se lahko pokaže samo na enega, bodo morali sami ugotoviti. Čimprej, saj je postala nestrpna tudi baza. FSPN-jevci zahtevajo odstopne in odgovornost vseh, *politično, moralno, kazensko.* Sam sem mnenja, da se jim da še ena šansa. Čeprav nekaterim iz foruma oporekajo, da so svojo priložnost že zapravili.

Konstruktivna rešitev je nujna. Sodni mlinci se pripravljajo na mletje. Ne gre zgolj za Katedro in za njene sodelavce. Gre predvsem za svobodo tiska, neodvisnost sodstva in ravnanje represivnih organov (B. Leskovar). V tem trenutku potrebujemo ljubljanski UK. Pokazal je, da imamo tudi študentje nekaj besede v teh krajih. Da bo vsem lažje na poti do cilja, ali če drugega ne, da nas bo vsaj več, je zelo rezveseljivo dejstvo, da je mariborski UK sedaj smeješi v svojih snovanjih. Zato fantje in dekleta, če se ne morete pobotati in dogovoriti, kregajte se drugje in dajte prostor tistim, ki bodo šli naprej. S. D.

V deželi z največjim številom zakonov in drugih pravnih aktov imamo prenosorazmerno s tem tudi največ izigravanja taistih pravnih aktov. To morda res ni statistično ali kako drugače potrjeno, a je dovolj, da človek vzame v roke naše časopisje, in če je pismen, mu bodo nekatere reči takoj jasne (pri tem pa je treba poudariti, da le redki primeri uspejo priti skozi vsa rešeta). Poleg tega v javnost veliko lažje prodrejo nepravilnosti s področja gospodarstva; zaradi nezakonitega prisvajanja materialnih sredstev bo kak direktorček brez večjih težav našel pot v vse medije in tudi v zapor. Kakor hitro pa je v kriminal vpletena oseba iz političnega življenja družbe, postane obelodanjanje nepravilnosti težje in kolikor višji politični organ predstavlja, toliko manj verjetno bo stvar objavljena v javnih obdobjih.

Izigravanje zakonov ni značilno le za posamezna območja v Jugoslaviji, ampak je to kar nacionalni šport. Tudi v našem družbenem okolju poznamo to disciplino. V KS Silvira Tomasini v občini Maribor Tezno že tretje leto poteka driblanje okoli samoupravne poti reševanja problema zaradi nepravilnosti okrog zaposlitve nove tajnice KS. V tem primeru je prizadeta Irena Firm, bivša tajnica KS, kateri so med porodniškim

dopustom prekinili delovno razmerje, ker ji je potekel mandat. Čeprav so na seji sveta KS njeno delo pozitivno ocenili, pa so na to delovno mesto sprejeli drugo osebo, ki za nameček ni niti izpolnjevala pogojev za to delovno mesto. Kronologija primera sega do 19. julija 1985, ko je Irena Firm, takratna tajnica, zaradi odhoda v porodniško začasno prekinila delo v KS. Na njeno mesto so za določen čas sprejeli Valerijo Lešnik. Med časom porodniškega dopusta pa je bivši tajnici potekel mandat, čemur je sledil ponovni razpis za delovno mesto tajnika KS. Na razpis se je prijavilo več oseb, v ožji izbor pa sta prišli Irena Firm, bivša tajnica KS, in Valerija Lešnik, ki je to delo opravljala v času samega razpisa. 24. marca so na seji sveta KS, ki ji je predsedoval Peter Čibej, opravili ožji izbor in že kar diskvalificirali bivšo tajnico. Takratni predsednik sveta KS Peter Čibej (sedaj je namestnik javnega tožilca) je več kot očitno izigral statut KS, v katerem jasno piše, da tajnika KS imenuje skupščina delegatov na predlog KK SZDL za dobo štirih let (73. člen statuta KS Silvira Tomasini). Ni jasno, kako je mogoče, da pravnik dovolj in podpiše takšne nepravilnosti, razen če ni tega storil zavestno in z določenim namenom. Kakorkoli, na naslednji skupni seji predsed-

stva KK SZDL in KK SZDL, bila je 10. aprila, so sprejeli sklep, da se Irena Firm imenuje za tajnico KS še za eno mandatno obdobje. Toda na delovnem mestu tajnika KS je ta čas že bila sprejeta za določen delovni čas Valerija Lešnik, vendar skupščina predloga ni upoštevala, Valerija Lešnik pa ob nastopu delovnega mesta ni niti izpolnjevala vseh predpisanih pogojev, saj je imela vsega dve leti in osem mesecev delovnih izkušenj, v razpisu pa so bila zahtevana najmanj tri leta. Bivša tajnica je naenkrat postala tehnološki višek, zato so jo na seji sveta KS, 19. junija 1986, razporedili na dela in naloge administratorja, dokler se ji ne najde drugo delo. Novi predsednik sveta KS, Ladislav Horvat, nastopa zelo avtoritativno in o vseh rečeh je odločilno prav njegovo mnenje, kar se je potrdilo tudi v tem primeru. Irena Firm se je na sklep, da se premesti in razporedi na delovno mesto administratorja, pritožila, vložila pa je tudi tožbo na Sodišče združenega dela v Mariboru. Slednja poteza je dodobra naelektrila ozračje v KS in z razpavo so sklenili počakati, dokler ne bo zaključen postopek na sodišču. Sodišče pa je določilo, da se postopek in sklep skupščine delegatov KS o izbiri Valerije Lešnik razveljavita kot nezakonita, saj ni izpolnjevala predpisanih pogojev, pa tudi sam postopek, kakor tudi izbira nista bila opravljena v skladu s statutom KS. Sledile so pričakovane (pa neutemeljene) pritožbe na odločitev sodišča v Mariboru. Po šestmesečnem pravdanju je Sodišče združenega dela SRS v Ljubljani 18. junija letos odločilo, da se potrdi odločitev sodišča prve stopnje. S tem so definitivno razveljavili odločitev KS Silvira Tomasini, o razporeditvi bivše tajnice Irene Firm na opravljanje del in nalog administratorja, sprejeto 19. julija 1986 kot nezakonito. Prav tako mora KS prizadeti Ireni Firm za čas od 20. julija 1986 pa dotlej, dokler ne bo ustrezno razporejena, izplačati razliko med izplačanim osebnim dohodkom administratorja in osebnim dohodkom tajnika KS ter ji povrniti tudi stroške sodnega spora. Na seji

sveta KS, ki je bila 31. avgusta letos, je predsednik osnovne organizacije ZK zahteval moralno in materialno odgovornost za nastalo situacijo ter tudi odstop samoupravnih organov KS. Ob zelo mali dozi samokritičnosti bi morala oba vpletena (bivši in sedanji) predsednika sveta KS Silvira Tomasini izreči javno opravičilo prizadeti Ireni Firm ter odstopiti s sedanjih položajev. Vendar daleč od tega, sedanji predsednik sveta KS Ladislav Horvat prepoveduje celo izdelavo poročuna za prizadeto Ireno Firm, kar je odločilo sodišče združenega dela, tako da je vsem nepravilnostim dodal še neizvrševanje odločb sodišča. Nerazumljiva je tovrstna samovolja malih oblastnikov, kakor tudi nezainteresiranost ostalih subjektov družbenega in političnega življenja v KS. Poenostavljeno bi lahko iz tega izvedli trditve, da so v raznih samoupravnih organih KS mali karieristi in taki, ki od te svoje prisotnosti pričakujejo osebne koristi. Prvoimenovani v takem primeru počnejo kar se jim zljubi, drugi pa vodeni samo z željo po zagotovitvi svojih osebnih interesov ne kažejo vne za nobeno drugo stvar kot to, kar so si zastavili ob sprejetju raznih funkcij. Zato tudi ne ukrenejo ničesar zoper samovoljno obnašanje nekaterih avtoritativnih aktivistov družbenopolitičnega življenja v KS, ki krojijo samoupravljanje tako, kot jim odgovarja, in po svoje demokratizirajo družbo, seveda spet na način, ki jim omogoča odločilno besedo pri vsakem pomembnem vprašanju.

Ob vsem tem ni nič čudnega, če pride do takšnih nepravilnosti, kot so se zgodile v KS Silvira Tomasini. V tem primeru pa je zanimivo tudi to, da so o celotnem poteku primera, nastalega zaradi nepravilnosti ob zaposlitvi tajnice KS, vedeli tudi v višjih političnih instancah. Tako so bili o primeru seznanjeni vodilni politiki v občini Maribor Tezno pa tudi nekateri mestni organi, med njimi predsednik MK ZK Maribor Rafael Razpet, kar nikakor ne preseneča, če imamo pred očmi dejstvo, da je bil v vso zadevo osebno vpleten sam namestnik javnega

tožilca. Toliko bolj je boleča vsa afera ravno zato, ker je vanjo neposredno vpleten prav namestnik javnega tožilca v Mariboru Peter Čibej, ki bi moral biti s svojim obnašanjem in ravnanjem vsem za zgled, ne pa da je dovolil tovrstno izigravanje zakonov in celo sam aktivno sodeloval v tem nesamoupravnem početju.

Primer iz KS Silvira Tomasini, v katerem sta bila izigrana bivša tajnica in samoupravljanje, sam morda niti ni tako pomemben, čeprav prizadeti v tem slučaju verjetno mislijo drugače. Je pa ta primer še enkrat opozoril na dejstvo, da je naša družba gnala od korenin in navzgor do samega vrha. Čemu mariborski velmožje niso Petra Čibeja, kljub temu da so poznali njegovo delovanje v KS, opozorili in mu odsvetovali nastop na delovnem mestu namestnika javnega tožilca? Velik del odgovornosti je torej v rokah vodilnih, ki odločajo o vsem, tudi o tem, kdo bo opravljal kakšno funkcijo. Vse je kristalno jasno, vse se ve, a negativnosti v naši družbi se še naprej pojavljajo in to zadnje čase celo v povečanem številu.

Ta primer je še enkrat pokazal tudi, da je treba najprej spraviti v red nižje oblastnike in nato postopoma čistiti družbo do njene vrha. Prav tako pa je postavil pod velik vprašaj naše pravosodje, ki si svoj kader zagotavlja iz vrst ambicioznih aktivistov raznih KS brez vsakršne podrobne selekcije, s čimer sami sebi omadežujejo ime. Kako sicer razlagati dejstvo, da je Peter Čibej še kar namestnik javnega tožilca, kljub temu da je na škodo bivše tajnice izigral statut KS. Ob vseh napisanih besedah je najverjetneje več kot neumestno omenjati predlog obtožnice zoper tri novinarje Katedre, od katerih naj bi eden žalil mariborske pravosodne organe s tem, da jih je poimenoval z besedo Gospodje sodniki. Torej Gospodje sodniki, pogledajte malo, koga vse imate v svojih vrstah, in morda boste spoznali, zakaj je užaljenost obojestranska.

Miro Lenič

RAZKRINKANI HULIGAN

Čas je, da spregovorimo odkrito. Pročelje mariborske travme poznate. Bolje: poznali ste ga. Dokler je namreč igra potekala na znanem, predvidljivem področju, zamejenem s »polresnicami«, »razširjanjem laži«, »vznenmiranjem javnosti«, »blatenjem časti in dobrega imena« in kar je še preizkušeni formulacij v cepetanju okrog zlorabe svobode javne besede, je šlo za pozicijski boj, za dolgotrajno izčrpavanje in vzajemno pljuvanje iz jarka v jarek, skratka za manever v maniri prve svetovne vojne. Pred kratkim pa smo bili priče spretnega dialektičnega preobrata — ekipa A je spremenila bojišče, s tem pa tudi okoliščine, načine, metode in učinke boja. Vsekakor ji je treba priznati, da je z nenadnim prehodom na partizanski način bojevanja uspela presenetiti in omrtviti nasprotnika. Z eno potezo je sprevrgla ustaljeno pozicijo zamejene, statične, utrujajoče kvaziracionalne pantomime političantskega kegljanja. Kako jim je to uspelo? Pravzaprav izredno preprosta in preizkušena zadeva: s pritegnitvijo emocionalnega. Tokrat na Katedri ne gre več za meščansko desnico, neargumentirano in neodgovorno kritiziranje ali kaj podobnega, ne, zgro-

ženi smo, vendar je res — tokrat gre za mamila. Ne pa morda za tisto, kar so nekateri hoteli za vsem skupaj videti, nekakšno represijo oblasti, boj za demokratizacijo ipd., stvar je dosti bolj prilehna, a nevarna in degenerirana — v uredništvo so se infiltrirali nepristevni narkomani. Problem Katedre je problem mamil. Kriminalno gnezdo, leglo boleznih, zla in razvrat.

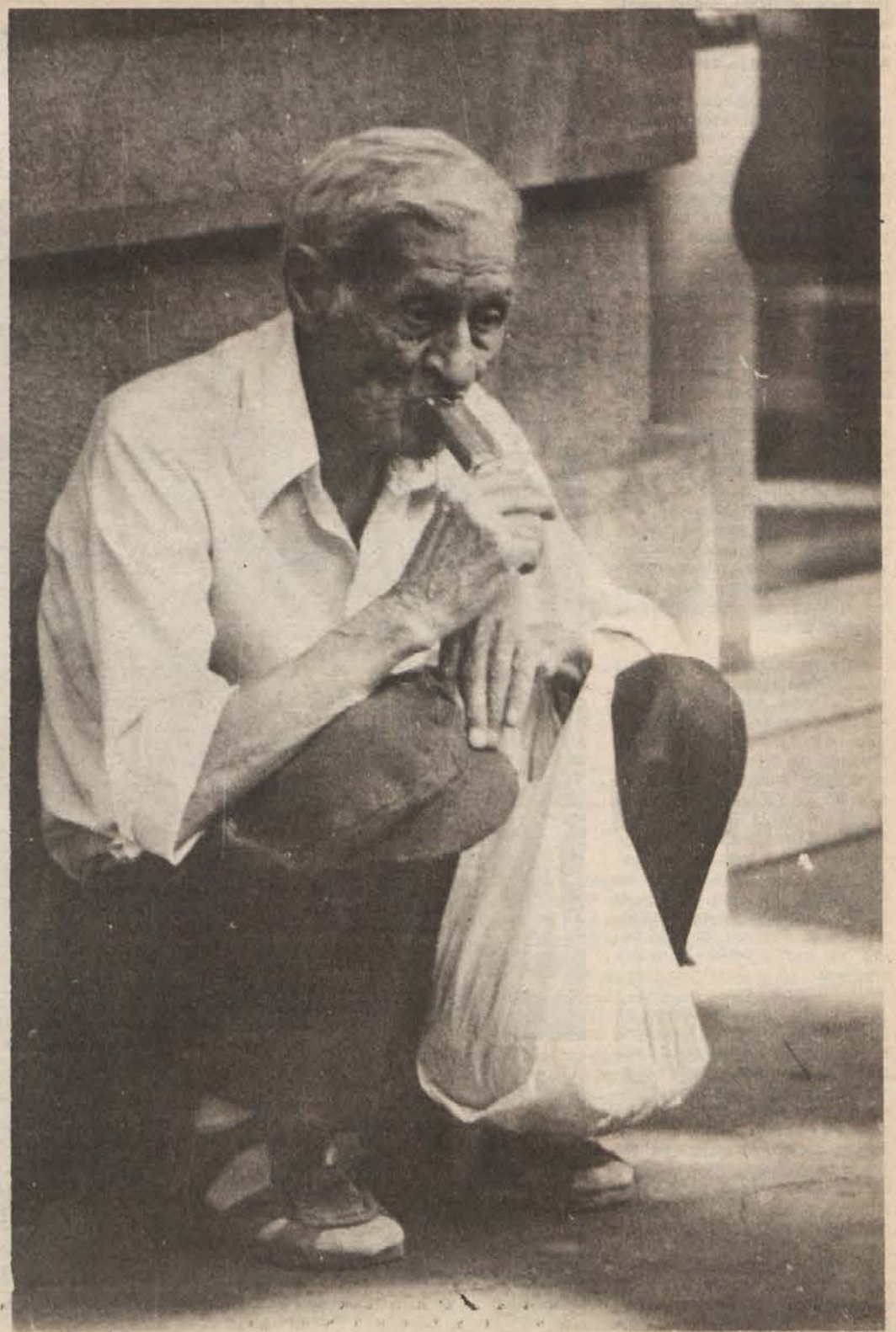
Račun se seveda izide. Vsaj del javnosti se bo — ne glede na reakcije ekipe B — s sumi, impliciranimi obtožbami in podtkanji gotovo identificiral. Tudi pri nejevernih in manj naivnih bo ostal madež. Zato je vsak poskus obrambe in rehabilitacije neučinkovit. Zato je nemogoče vzpostaviti prejšnje stanje. Rezultat je 1:0 za ekipo A. Ekipo B ne preostane drugega, kot da poraz prizna.

Lahko pa gre korak dlje. V drugem polčasu si začne zabijati avtogole, si tako zopet podredi situacijo, uzurpira slovar in iz farse tragedije naredi farsno farse. Torej: ne glede na »resnico« (za katero v teh igrah tako ne gre, ves zastavek je v učinku) sprejeti obtožbe, še več, prehiteti tožnikovo domišljijo. In reči: da, v prostorih uredništva so preprodajali, uživali

in izdelovali vse vrste mamil, prešuštovali so in nečistovali, v mislih in dejanjih, sami s seboj in z drugimi osebami, istega in nasprotnega spola, popivali so, kvarjali in hazardirali, psovali in bentali, pretili nemočnim, pljuvali po tleh, izražali nespoštovanje do temeljnih vrednot naše družbe, ponoči nalašč hodili po zelenicah, uničevali družbeno imovino, se nespoštljivo vedli do starejših, kalili nočni red in mir, ženske in otroke so ščuvali k upor, niso upoštevali prometnih predpisov, uničevali so javne spomenike in ruvali drevje pred poslopji občinskih uradov, urinirali so po ulicah, mimoidoče obmetavali z gnilih sadjem in zelenjavo, zapeljevali mladoletnice, tihotapili alkoholne pijače in pornografsko gradivo, ponarejali bankovce in prepevali nespodobne pesmi. Vse to so počeli. In še mnogo drugih reči, ki si jih iz obzirnosti in gnusa pero ne drzne zapisati. Ni jim žal, ne kesajo se in ničesar ne obžalujejo.

Naj bodo te vrstice zgolj v svarilo, da boste končno vedeli, s kom imate opravka. Ne dvomim, da boste ukrepali v skladu s svojo vestjo in pristojnostjo, saj za dvom nimam niti najmanjšega razloga.

Boris Svetel

V Mladini (6. november 1987) sem prebral intervju s Črtom Mesaričem, predsednikom MK SZDL Maribor. Predsednik mariborske fronte je med drugim pojasnil vlogo in pomen SZDL pri krepitvi demokratičnega dialoga v Mariboru z besedami: . . . »Prepričan sem, da smo v Mariboru v veliki meru uspeli odpraviti vlogo SZDL kot transmisije ZK, čeprav nekateri ne menijo tako. Sam bi poskušal svojo trditev podkrepiti z nekaterimi dejstvi.

Upal bi si trditi, da je bila SZDL nosilka pomembnih aktivnosti, ki so se v Mariboru odvijale v zadnjih letih, res da praviloma kot fronta, vendar največkrat na pobudo SZDL kot organizacije. Takšne aktivnosti so bile med drugim akcija ustrežnejših oblikovanj SIS družbenih dejavnosti, izvedba volitev, priprava in izvedba referendumov o samoprispevku, podpis protokola o ureditvi premoženjsko pravnih razmerij z mariborsko škofijo, vodenje akcije za postavitev spomenika generalu in pesniku Rudolfu Maistru, da ne poudarim naše dejavnosti v zvezi z alkoholizmom, duševnimi stiskami mladih, aidsom in še bi lahko našteval.

. . . bi rekel, da smo v Mariboru na pravi poti.«

Smo res v Mariboru na pravi poti?

menika z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki iz tega izhajajo. Leta 1976 so naš zavod pooblastili, da prevzame vzdrževanje spomenika. Komisija, ki je opravila preizkus spomenika, je na njem odkrila vrsto napak. V zavodu smo si na različne načine prizadevali napake odpraviti. Predlagali smo, da se naroči ekspertiza, ki smo jo prejeli 4. avgusta 1986. O tem smo obvestili mestni komite za družbene dejavnosti in družbenopolitične organizacije ter predlagali razgovor na ravni mesta.

Še preden pa je do te razprave prišlo, se je vključilo vodstvo mestne SZDL in vzelo vso stvar v svoje roke. Tako sem zdrsnil v konflikt z mestno SZDL, oziroma z njenim vodstvom, saj sem odločno zahteval, naj način saniranja spomenika določi stroka in ne politika. Iz prakse poznam mnoge politične odločitve, ki so povzročile neprecenljivo škodo na kulturnih spomenikih (pa tudi drugje, vsi vemo, kaj je nastalo iz naložb v gospodarstvo, ki jih je narokovala politika). Zaradi svojih stališč sem bil poklican na razgo-

ka SZDL in partijskega sekretarja občine Rotovž pri meni v zavodu sem dobil obljubo, da nam bodo poslali naročilo, na podlagi katerega bi lahko naročili predlog sanacije. Tega še do danes nismo prejeli kljub temu smo samoiniciativno naročili sanacijo spomenika. Spomenik z vso svojo grenkobo in sramoto propada naprej.

Katedra: Spomenik revoluciji neustavljivo (vsaj za sedaj) propada. Načet je od zunaj in, da bo žalost popolna, tudi od znotraj (menim, da za njegovo propadanje tokrat izjemoma ni kriva kontrarevolucija od zunaj in notranji sovražnik iz notranjosti, pač pa tuzemna, realna bitja). Precej prahu je v našem mestu dvignila tudi postavitev spomenika Rudolfu Maistru. Gotovo si v Mladini zasledil izjavo predsednika mariborske fronte, v kateri je med številnimi zaslugami svoje organizacije naštel tudi akcijo postavitev Maistrovega spomenika. Kolikor sem jaz spremljal polemike o tem, ali

dili spominsko sobo, to pa je bilo mogoče le z mnogo urami prostovoljnega dela. Otvoritev je bila 13. septembra 1986. Pripravili smo okroglo mizo s člani Društva slovenskih pisateljev, Slavističnega društva Maribor, Občinske kulturne skupnosti, Slovenskega konservatorskega društva, ki je na visoki strokovni ravni osvetlila pomen Rudolfa Maistra — vojaka, politika in pesnika. Dan kasneje je na krajevnem prazniku spregovoril njegov soborec, predsednik mariborskega društva Maistrovih borcev. Z mariborskega političnega vrha ni bilo nikogar.

Mariborski politični vrh je bil proti postavitvi spomenika generalu Maistru. To dokazuje njegova odsotnost na omenjeni svečanosti in skrajno odklonilna stališča na prvi seji sveta za tradicije NOB pri MK SZDL. Na omenjeni seji sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil sem predlagal imenovanje iniciativnega odbora, ki bi dobil potrebna pooblastila za delo, ter sklic javne tribune, na kateri bi razpravljali o spo-

od Lenarta so v Mariboru politični vrhovi vsaj spočetka nasprotovali postavitvi tega spomenika.

Do obrata pride v trenutku, ko Jože Smole na partijskem kongresu izjavi, da ne vidi razlogov, ki bi prepovedovali postavitev tega spomenika. Mestna SZDL se v trenutku iz gorečega nasprotnika prelevi v voditelja akcije za postavitev spomenika! (Predsednik fronte sam nakaže 10.000 din na račun za postavitev spomenika). SZDL na hitro ustanovi cel kup komisij, ki naj bi poskrbele za postavitev spomenika, proslavo in izdajo zbornika, Zveza borcev za severno mejo, oziroma odbor, ki ga je društvo ustanovilo (na predlog predsednika Zmaga Porekarija), je postala odveč. V novoustanovljene odbore so prišli izbranci SZDL.

Predsednik, SZDL Črt Mesariču sem na razgovoru (zagovoru) povedal, da menim, da bi bilo lepo, če bi dovolil društvu Maistrovih borcev dokončati postavitev spomenika. Odvrnil mi je, da on v Mariboru ne bo dopustil nikar-

SPOMENIKI NAPAK

Politični vrh štajerske metropole se, po zgornji izjavi sodeč, utaplja v samohvali. Zadovoljstvo nad doseženim spominja na vzvišen cesaričin pogled na Potjomkinove vasi. Blesk, ki ga mesto izžareva, postane ničev v trenutku, ko v njem stojimo, ko spoznamo, da je lepota le navidezna in da bo s kartonom, ki mesto dela lepo, pometel že prvi veter. Katedra ni edina, ki ne deli samozadovoljstva mariborskega političnega vodstva. Aleš Arih je eden izmed mariborskih Don Kihotov, ki se v mestu ob Dravi že več let bori za drugačno podobo svojega mesta. Pred kratkim je odstopil iz sveta za kulturo, sveta za prenašanje revolucionarnih izročil NOB in z mesta predsednika mestnega odbora sindikata delavcev v kulturi.

Katedra: »Tvoji nedavni odstopi so dvignili precej prahu. V zadnjem času si na sejah različnih organov nastopal zelo kritično. Opiši nam, kako si prišel v Maribor in kako si prišel na funkcije, s katerih si sedaj odstopil.

Aleš Arih: Po končanem študiju sem se kot profesor zgodovine, geografije in turizma zaposlil v Mariboru. Imel sem možnost dobiti dobro službo tudi drugje, toda kot Mariborčan sem želel delovati doma. Že na šoli sem spoznal nekatera pravila, ki niso bila nikjer napisana, pa vendar bi se jih bilo potrebno držati. Mislim na nenapisano pravilo, da bi moral profesor, še posebej profesor zgodovine, biti član ZKJ. Za ilustracijo: kmalu po prihodu na šolo, me je partijski sekretar, ki je bil sicer zelo v redu fant, povabil na špricer. Vedel sem, kaj bo. Šla sva na špricer k Veselemu kmetu (te gostilne več ni) in tam mi je sekretar, sicer z opravičilom, pa vendar povedal, da me je dolžan sprejeti v partijo. Odgovoril sem mu, da takšnega namena nimam, saj menim, da se lažje uresničujem brez članstva v takšni organizaciji. Kljub temu, da se je ta tema končala, so ostali takšni in drugačni pritiski.

Nato so se začele priprave na to nesrečno usmerjeno izobraževanje. Uvidel sem, da ob tako koncipiranem šolstvu kot zgodovinar na šoli nimam več kaj iskati. Predaval naj bi samo še v prvem in drugem letniku. V tretjem in četrtem, ko začne večina dijakov misliti s svojo glavo, pa v načrtu ni bilo več prostora za zgodovino. Prisiljen bi bil v reprodukcijo šolske snovi, ki jo lahko zagotovi tudi magnetofon. Zato sem začel počasi razmišljati o svojem odhodu iz šole. Priznam, da zelo ne rad, saj sem z velikim veseljem predaval.

Tako sem prišel na Zavod za spomeniško varstvo. Kot bivši predavatelj sem kmalu dobil nalogo zastopati kulturo v raznih telesih. Na takšen način sem prišel na položaj, na katerem sem bil prisiljen pogosto glasno in kritično nastopati. Ker nisem polovičar, ki bi se uklanjal mnenjem političnih vrhov našega mesta, sem si nabral tudi nekaj sovražnikov, no to je pa že druga zgodba.

Katedra: Spomenik revoluciji na Trgu svobode, ki naj bi simboliziral totalnost usode, ki jo premagujejo moralno

dovolj močne osebnosti, je danes ponovno aktualen. Ne zaradi Katedre, ki se podobno kot ljudje, katerim je spomenik posvečen, upira totalitarnosti (socialistične svobode), temveč iz precej preprostejšega razloga — potrebna je namreč sanacija. Ob tej sanaciji pa se je razvila polemika med spomeniškim varstvom in vodstvom mestne SZDL, ki je prerasla v neosnovan osebni napad nate. Nam lahko poveš kaj o tem? (Večer 23. 12. 1986)

Aleš Arih: Spomenik revoluciji na Trgu svobode je prav gotovo eden od nesrečnih mariborskih problemov. Spomenik je bil postavljen leta 1975, njegova investitorica je bila SO Maribor, kar pomeni, da je ona lastnica spo-

vor v Dom DPO, kjer sta me tovariško (!) sprejela tovariša predsednik mestne SZDL Črt Mesarič in sekretarka fronte Jasna DOMINKO-BALOH. Razgovor sem iz minute v minuto vse bolj doživljal kot zagovor. Očitala sta mi napad na SZDL in njeno vodstvo ter nerazumevanje političnega sistema. Odvrnil sem, da je v današnjih časih res zelo težko razumeti naš politični sistem ter da verjetno večina funkcionarjev SZDL ne razume, da naj bi bila ta organizacija zgodovinski naslednik OF.

Tu je potrebno iskati razloge za napad, ki ga je sprožil Črt Mesarič name in na zavod. Predlagal je celo, naj stroške sanacije nosi kulturna skupnost! S takšnim financiranjem se jaz seveda nisem podprle našo akcijo že takoj na začetku. Z malo denarja smo ure-

je spomenik potreben ali ne, sem dobil vtis, da mestni politični vrh v samem začetku ni bil ravno navdušen nad zamislijo, da bi Maistru postavili spomenik. V Zavrhu pri Lenartu pa je podobna akcija stekla brez vsakršnih problemov.

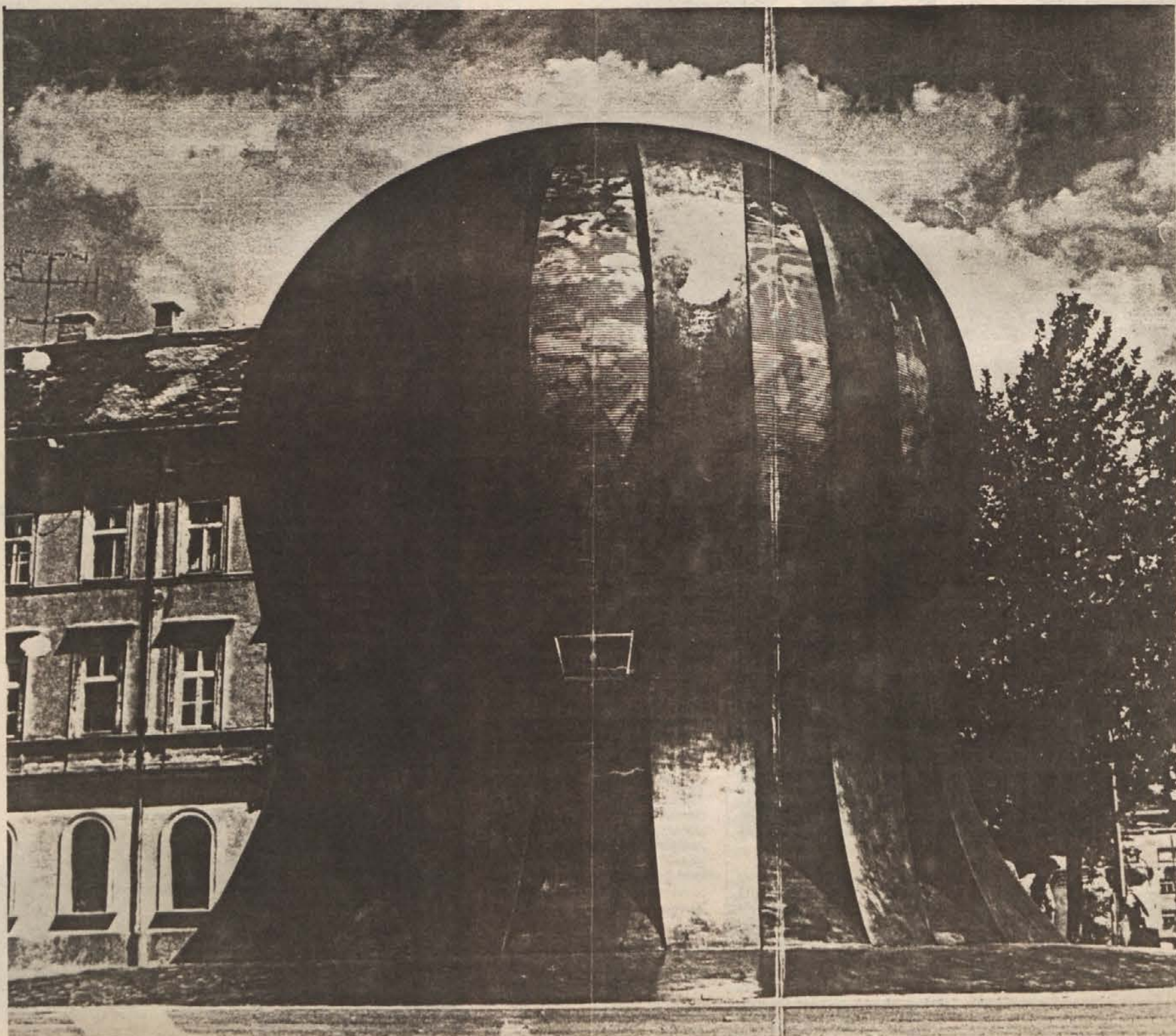
Aleš Arih: Začel bom kar tam, kjer si nehal. Moje delo (pokrivam 18 občin) me je pripeljalo tudi na Zavrh, kjer imajo razgledni stolp poimenovan po Maistru ter hišo, v kateri je preživel počitnice. V tem kraju, iz katerega se ob lepem vremenu vidi do Blatnega jezera, smo na pobudo krajanov začeli z adaptacijo hiše in ureditvijo spominske sobe. Vse politične strukture v občini Lenart so podprle našo akcijo že takoj na začetku. Z malo denarja smo ure-

meniku. Podpredsednik Skupščine mesta Maribor, Kramberger, je mojo zamisel zavrnil z besedami, da je nesmiselno ustvarjati v Mariboru novo afero. Do afere je res prišlo.

Logično bi bilo, da bi akcijo postavitve spomenika vodila Zveza borcev za severno mejo. Na prvi seji, ko sem to predlagal, je Črt Mesarič mojo pobudo arogantno zavrnil. Za dokaz, da tega spomenika ne potrebujemo, mu je bil eden od sklepov mestne skupščine, ki ugotavlja, da ima mesto dovolj spomenikov in da se novih ne bo več gradilo. Goreč nasprotnik postavitve tega spomenika je bil tudi Alojz Vindiš-Dunda, ki je menil, da ima Maribor dovolj obeležij, ki spominjajo na generala, ter da trenutek za postavitev takšnega spomenika ni pravi. Za razliko

šne alternative. Ob tem je gotovo mislil na akcijo postavitve spomenika, pa vendar so dogodki, ki pridejo kasneje (tudi problemi okrog Katedre), pokazali to izjavo v širši luči. V tem času je odbor, ki so ga ustanovili Maistrovi borci, imel sredstva s katerimi bi lahko postavil spomenik brez hrupa. No, odbori SZDL so naredili svoje. Ob postavitvi tega spomenika se je pokazalo, da se nekateri politiki v našem mestu obračajo po vetru in da nimajo svoje hrbtnice.

Katedra: Pogovarjala sva se o spomenikih in o tem, kako pri tem kreativno sodeluje mariborska politika. Sedaj bi lahko spregovorila o njej — precej je bilo zapisano in povedano, zdi se, da povsem brez uspeha. Nekateri imajo

PROMENADA

Na čuvenoj Osmoj sednici CK SK Srbije došlo je do podele u rukovodstvu. Tako je još jedanput potvrđeno jedinstvo Saveza komunista Srbije.

Raskinuto je sa liderstvom svake vrste! U Srbiji trenutno nema nedodirljivih rukovodilaca, osim druga čije ime ne pominjemo.

Na izvanrednom recitalu večito budni su povećali budnost za dva-tri procenta i pravovremeno demaskirali skrivenog neprijatelja, ili kako pesnik reče: guste travice splet gordi mu uvija stas! Drugim rečima, čas ga vidiš, čas ne vidiš, jer bode oči. A kad stoji, ništa ne može da ga zaustavi, jer pati od visokog krvnog delikta, koji mu je negde uoči Male Gospojine, preko nepostojećih ramena, došao glave i uzeo maha.

Sumnjiva su okupljanja utroje, naročito ako je onaj četvrti Zivorad Minović.

Pojedincima nije prvi put da misle drukčije, što samo potvrđuje da nisu u pravu.

On je pravo od sebe napravio budalu, a posle se posvetio i drugima. I sada njega njegovo delo brani.

Toma Jerotić je nedavno rekao da SK nije nikad odstupio od principa demokratskog centralizma, pa je pozdravio vraćanje tom principu.

Teško in je naći zamenu. Naročito posle čistke.

Kod nas se često bezglavo išlo napred. Ko krene napred, izgubi glavu.

Ni Staljin nikada nije odustajao od poteza. Poštovao je pravilo taknuto-maknuto.

A kad Dušan Mitević govori o krizi morala, to vrlo čudno zvuči.

Miloš Obilić nije istorijski dokazana ličnost, što se za Slobodana Miloševića ne bi moglo reći.

Uostalom, jedan kandidat je dovoljan, ako birači umeju da biraju.

Mada su pravci razvoja jasni, zbog smanjene vidljivosti u tuncu, valja izbegavati vratolomnu vožnju, crne tačke pod razno i druge drumske razbojnice, a naročito zarez, kako isti ne bi svojim neumernim interpelacijama komadali dosledno izloženu dijalektičku promisao, samo nama tako imanentnu.

Još koliko juče računali su na prste, a već danas računaju na nas.

Mi smo se pet vekova privikavali na nove uslove. I šta nam ko može!

Šest godina traje kontrarevolucija na Kosovu i, kako se čuje, preči opasnost da se stvari ispuste iz ruku.

I reč-dve o neprijatelju: radi se o šačici zavedenih koju ne smemo potceniti.

Nećemo reći iz kojih zemalja dolaze izbeglice, jer sa Rumunijom imamo dobre odnose, a sa Albanijom nemamo.

Nije jasno na koju Srbiju misle drugovi iz pokrajina: na Srbiju u izvornom značenju ili na Srbiju u užem smislu!

Velike građanske slobode su, kao što je poznato, specifičnost našeg podneblja. U igrama na sreću, na primer, svi učestvuju dobrovoljno.

Sve što smo do sada postigli verno simbolizuje naš napredak.

Česti sudari stolova ozbiljno ugrožavaju bezbednost saobraćaja u svim umetničkim pravcima. Uprkos svemu, nećemo klonuti duhom, jer se gnušamo svake mlohavosti, po celom telu, a i šire. Naše trajno opredeljenje je srca do kolena, isto kao i drugi ekstremiteti.

Uzgred budi rečeno, autor knjige «Crven ban» na najvulgarniji način blati lik i delo legendarnog vodje seksualne revolucije.

A Plehanov je bio lukav plagijator. Pisao je pre nego što se Hamdija Pozderac rodio.

Nije Džugašvili kriv što ga Šuvar citira.

Naši političari misle kad god im se za to ukaže prilika.

Drug čije ime ne pominjemo nije prevrtljiv, nego vetar duva čas na jednu, čas na drugu stranu.

Prvo ćemo mi funkcioneri da probamo komunizam, pa ako se nama ništa loše ne dogodi, pričaćemo narodu kako nam je bilo.

Narodu su sve oteli, a dosta je narod i povratio.

Čemu istraga? Glavni krivci su toliko poznati da ih ne treba posebno predstavljati.

Bizmark, Hitler, Staljin... Opasno je dalje nabrajati.

Drug čije ime ne pominjemo u početku je bio zaslužan. Poslije nije znao šta je dosta.

O vampiru se, iz razumljivih razloga, nije moglo pisati krvlju.

Snežana Aleksić, ljubitelj pisane reči, rekla je onomad da se «Književne novine» još drastičnije politizuju objavljujući pesme, lirске zapise i aforizme. Lepa devojka, nema šta!

Juče sam stajao ispred Skupštine. Nakon isteka akademskih petnaest minuta ja sam se mirno i dostojanstveno razišao.

A organi gonjenja se sistematski bore protiv otuđenja. Privode jednog po jednog.

Nevini nikako ne mogu da se uklope u postojeći pravni sistem.

Sudeći po broju članova, SKJ je partija i po.

Demokratska rasprava nije bila valjana usmerena, pa je poslužila nazadnim ciljevima.

Prošle su godine blagostanja. Beše mu.

ZA NAVEZO DEMOKRATSKIH

SIL

Demokratski odnosi niso nekaj, kar bi izviralo iz samega nacionalnega bistva narodov, čeprav so tisti, ki lahko takšno bistvo temeljito predrugačijo. Zdi se, da mednacionalno sodelovanje demokratsko usmerjenih ljudi danes potrebujemo bolj kot kdajkoli. Na to nas opozarjajo spori med republičkimi birokracijami, ki si poskušajo zmeraj znova iz spopadov z drugimi zagotoviti svojo lastno legitimnost. Spor okoli antiinfla-

cijskega programa ni spor med Slovenci in Hrvati na eni in ter vsemi ostalimi na drugi strani. To je laž. Je morda spor med liberalnejšimi in ortodoksnejšimi birokracijami, ki pa so — in tega se premalo zavedamo — variacije na isto temo. Jugoslavije ne bo rešila nikakršna lokalna birokracija pač pa sistem, ki bo globalen in takih sporov ob zagotovljeni suverenosti ne bo umetno produciral. Če je poraz slovensko-hrvaške inicijative tragičen, to še zmeraj ni razlog za nacionalistično evforijo. Danes potrebujemo navezo demokratskih sil, usmerjeno ne proti posameznim, temveč proti vsem birokracijam!

IGOR MEKINA odg. ur.

IDEJNO-POLITIČKI PROCES DIFERENCIJACIJE U »NEZAVISNOJ DEMOKRATSKOJ PARTIJI« SRBIJE

POGLEDAJ PROGRESIJU, ANĐELE!

»VLADAOCI DRUGIMA TREBA DA PREPUSTE SPROVOĐENJE NEPRIJATNIH MERA A DA NA SEBE PREUZMU OŽIVOTVORENJE SAMO ONIH PRIJATNIH«

Niccolo Machiavelli

U beogradskim krugovima je dosta izražena bojazan da se spiskovi »sumnjivih« ili onih sa »čudnim stavovima« uvećavaju strašnom progresijom, i da se oni koji se ne slažu sa metodom primenjenom u slučaju **Dragiša Pavlovića** već guraju u protivnike politike SKJ. Ovakvo je — ne samo — zagrebački »Danas« pisao o Osmoj plenarnoj sed-

nici Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije. Jer, spisak ili — lista nepoćudnih je pomenuta javno, prvi put, upravo na toj sednici.

Pojedini članovi najvišeg srpskog partijskog foruma su tada, protestujući zbog te i takvih »političkih evidencija«, upozorili da one vode do stvaranja frakcionaške partije »u kojoj će svakom ko misli drugačije biti priljepljena etiketa i biće svrstan u neki od koševa koje smo zaboravili«.

Na samom plenumu odbačena je, međutim, i pomisao da postoji ikakav »inventar ljudi«. Ispostavilo se, nedugo zatim, da »balk spiska« i nakon plenuma kruži ne samo glavnim gradom, pa je — stoga, valjda — usledilo nekoliko javnih, dodatnih »objašnjenja«. Tako se p(ro)zvanim da progovori o »slučaju spiska« osetio čak i **Dušan Mitević**, zamjenik gen. direktora RTV Beograd, član Predsedništva GK SK i, posebno u poslednje vreme, hiperaktivni političar.

Došlo je dotle da se u beogradskim redakcijama priča da postoje liste nepoćudnih, kao te su liste tobože u nećijim sefovima i samo se čeka trenutak da se obelodane. Na te liste stavljaju se stvaraoči, ugledni novinari, pokojni pisac... — govorio je drug Mitević operišući, verovatno, maksimumom »quod non est in actis, non est in mundo« (čega nema u spisima, to ne postoji).

Ali — bilo bi više nego politički nepismeno uverenje da se kod »toga i toga«, »tih i tih«, može naći beslovesno parče papira sa imenima onih koji su, izraženo diplomatskim vokabularom, persona non grata u sadašnjem političkom trenutku Srbije. »Priča o sefu« druga Mitevića ostavlja ipak utisak perifernog verbalnog zamagljivanja, za razliku od njegove (ne samo) skaske o »nezavisnoj demokratskoj partiji Srbije«, (no — stav o takvoj srpskoj partiji nije primaran za ovaj tekst).

»Dogovorili« smo se, dakle, sa mitevićima da spisak ne postoji. Tu je, međutim, PREGLED IMENA I PREZIMENA uglednih — ne isključivo — srpskih javnih radnika, koji su u tekućem procesu diferencijacije (tokom, posle ali i pre plenuma) obeleženi kao »manjina«, ili »frakcija«, ili »antititisti«, ili »politikanti«, ili »protivnici SKJ« i ostali »antieleменти«. By the way, sledeći »prilog teoriji nepostojanja spiska« napravili su, spontano, neki komunisti na sednicama SK širom Srbije. Uglavnom su prozivani:

Dragiša Pavlović, Ivan Stojanović, Branislav Milošević, Živana Olbina, Mirko Đekić, Milorad Vučelić, Mihajlo Jerić, Slavoljub Đukić, Radmilo Kljajić, Jelena Lovrić, Jela Jevremović, Branislav Ikonić, Miroslav Višić (& co. iz bivšeg »studenta« zaključno sa kurirrom), Spasa Anđelić, Milica Lučić-Čavić, Nadežda Gaće, Gordana Suša, Borislav Srebrić, Ivan Stambolić, Vasa Milinčević, Miloš Knežević, Stevan Maroš, Draža Marković, Špiro Galović, Radiša Gačić, Desimir Jeftić, Momčilo Baljak, Vukoje Bulatović, Miloje Stošić, Blagoje Stefanović, Mirko Perović, Risto Antunović, Vlastimir Mijović, Boro Krivokapić, Ljuba Tadić, Miodrag Perišić, Radoje Stefanović, general Milisav Đorđević, Kracun Dragović, Aleksandar Tijanić, Stanko Matijašević, Milovan Brnić...

Za poimenovanje aktuelnih zbivanja u najistočnijoj YU-republici, bez pokrajina, nužno je izvršiti diferencijaciju između dva pojma, pojave, procesa: diferencijacije s jedne, i čistke ili likvidacije sa druge strane. Na to je, uostalom, ukazao i **Slobodan Milošević**, po funkciji prvi komunist u Srbiji.

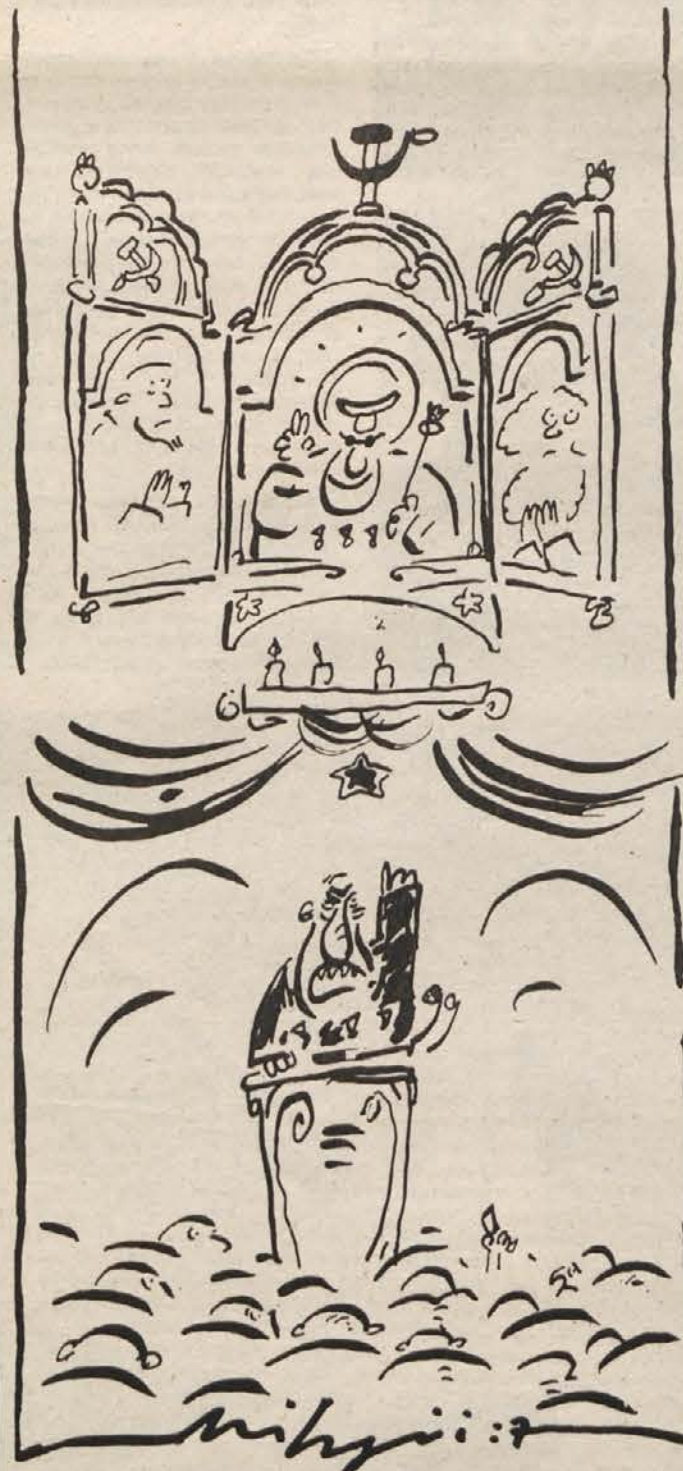
Diferencijacija do koje se došlo u Centralnom komitetu SK Srbije i u koju treba da se ide dalje, nije nikakva čistka, nije nikakav obračun sa ljudima, već neophodan način da se dodje do jedinstva — reko je S. Milošević na GK SK Beograda, (»Večernje novosti«, 23. X).

Šta je šija, a šta vrat pokazuju i događaji iz dana u dan, pa čak i iz — časa u čas. Jedan od onih koje nesumljivo, treba pribeležiti jeste pismo Bogdana Bogdanovića adresovano na Predsedništvo CK SK Srbije, objavljeno u »Mladosti«. U pismu, nakon ukazivanja na stranputice kojim je krenuo partijski život u Srbiji i razobličavanja ili podsećanja na jezičke zamke staljinizma, Bogdanović kaže:

— Dobro, drugovi, ubedili ste me — nema nikakvih lista, nema spiskova, nema čudnih ni nepoćudnih među nama. Dobro, ali ipak, za svaki slučaj, stavite me, molim, na te vaše spiskove. Stavite me, jer više volim da se jednog dana moje ime čita na tim vašim hipotetičnim spiskovima sumnjivih, no na nekim drugim i drukčijim spiskovima (istorije)... spiskovima sasvim nesumnjivih.

Novokomponovana politička filosofija sa geslom (starog) tipa »preko spiska do jedinstva« ima sve šanse da se dokaže uspešnom. Tim pre, što progresija nije zaustavljena a i — drugovi su se saživali sa rolom. Da li je spisak zaključen?!

DRAGICA PUŠONJIC

Rodjen je 1933. godine. Završio engleski jezik na Filološkom fakultetu u Beogradu. Potom je bio na specijalizaciji u Engleskoj. Bio je pozorišni kritičar »Borbe« 50-tih godina, a '60-tih dramaturg u »Avala-filmu«. Sada je profesor na katedri za dramaturgiju na beogradskom Fakultetu dramskih umetnosti.

U međuvremenu, napisao je četiri sjajna romana. Za »Memoare Pere Bogalja« dobio je NIN-ovu nagradu.

Slobodan Selenić je jedan od najboljih srpskih pisaca danas. Ali, ovaj intervju nije opredeljen ka njegovoj literaturi već ka odnosu intelektualca i Partije. Pred sobom imate čist politički intervju, koji zato mnogo govori o nekulturi u politici.

ne — društvena misao postaje prevremeno sklerotična ukoliko ne postoje suprotna mišljenja. U tom pogledu, ono što poslednjih godina dolazi iz Slovenije je zdrav vetar koji donekle sprečava da jugoslovensko nebo premore paukovi.

KATEDRA: Međutim, nije došlo do sukobljavanja samo između Slovenaca i Srba...

SELENIĆ: Imam utisak da poslednjih desetak, pa i više godina, kao da neko huška jedne narode na druge, i čini sve što je moguće da stvori zlu krv. Verujem da je sada nacionalna situacija lošija nego što je ikada bila u Jugoslaviji. Možda je bila lošija samo u jednom periodu, negde posle Radićevog ubistva, ali i mi smo danas došli do granice koja preta da bude prekoračena. Ne usudujem se

SELENIĆ: Tačno — tu se ne radi ni o kakvom opštem interesu, već o tome da svaka od birokratija više ne bi bila ono što jeste kada bi izgubila neke svoje ingerencije. One vole da imaju svoju državu, odnosno sve prerogative države. To je kratkovidno i sebično...

Ne bih znao da dam potpun odgovor na vaše pitanje. Nije poznat slučaj u istoriji da se neko dobrovoljno odrekao vlasti... A ubeden sam da nas ova idiotska, autarkična regionalizacija vodi direktno u propast. Recimo, kod mnogih antropologa našao sam opisanu situaciju da primitivno pleme izumire zbog toga što ne može da prevaziđe određeni tabu: dođe sušna godina, jedino voća koje oni ne smeju da jedu ima u izobilju, ali pošto ga ne jedu — svi izumru. Ovo naše usa-

ovom slučaju Srbiju. Od toga neće porasti proizvodnja, od toga ljudi neće biti savasniji, niti će manje da se krade. Ogromnu energiju trošimo na nešto nebitno u momentu kada na sve strane gori. Srbija ima, čini mi se, sada najnižu produktivnost u Jugoslaviji, a mi raspravljamo da li je jedan komunista rekao dve rečenice ili nije...

KATEDRA: Ipak je, zahvaljujući već legendarnoj Osmoj sednici CK SK Srbije, došlo do razgoličavanja nekih političkih procesa. Koliko je sve to uticalo na »pregovaračku poziciju« Srbije u Jugoslaviji?

SELENIĆ: Borba za vlast, naravno, ne počinje Osmom sednicom, ona traje oduvek samo je bila prikriivenija ne-

bazi interesa birokratije koja može zadržati punu vlast samo ukoliko je jedinstvena. Verujem da će posle ovih previranja birokratija ponovo postati jedinstvena.

KATEDRA: U tom previranju izgleda da je sve manje prostora za inteligenciju, pogotovo onu vanpartijsku. Od kada smo imali slučaj sa »Memorandumom« politički je nepoželjno biti, čak, i akademik. To je išlo dotle da je jedan od glavnih kandidata za rektora beogradskog Univerziteta eliminisan u predizbornom postupku upravo zato što je akademik.

SELENIĆ: Od početka tvrdim da mi »Memorandum« nismo ni imali, zato što je to jedan ukraden dokument, koji je i sam, u onoj fazi do koje se u radu na njemu došlo, bio pun protivrečnosti. Čiji je

PREDSTOJI NAM DUGO TRULJENJE

KATEDRA: Izgleda da nisu bez osnova tvrdnje po kojima se nesporazumi do kojih je došlo između Slovenije i Srbije tumače potrebama »dnevne politike«. Prosto je neverovatno, na primer, koliko je žuč prema tzv. »inicijativama slovenačke omladine« iskazala zvanična, velika beogradska štampa. Da li ima osnova za takve tvrdnje, ili pomenute inicijative ni ne zavređuju nešto drugo?

SELENIĆ: Što se inicijativa slovenačke omladine tiče ja ih, gotovo sve, podržavam: nemam rezervi koje su u javnosti vrlo često izražavane. Međutim, te rezerve nisu izražavali omladinci, kolege slovenačkih mladića i devojaka koji su formulisali zahteve, nego forumi. A u omladinskim forumima već godinama ne sede ljudi koji su predstavnicima omladine — ni po načinu na koji su birani a, ni po profilu — već mali budućih političara koji su stekli refleks »vatrogasaca«, zainteresovanih da se ništa ne talasa. U poslednje vreme, pre svega zahvaljujući inicijativi i energiji slovenačke omladinske organizacije, to mrtvilo, odnosno potpuna otuđenost rukovodstva omladinske organizacije u drugim krajevima zemlje postala je očiglednija i upadljivija. Dakle, siguran sam da ta osuda nije dolazila od omladinaca, u šta me ubeduje i činjenica da kao profesor na mom fakultetu nisam naišao na studente koji su imali a priori negativan stav prema svemu što je dolazilo iz Slovenije, naprotiv. Uostalom te ideje praktično su sada prihvaćene i od drugih. Rukovodstvo omladinaca Vojvodine, bar što se tiče štafete, govori iste stvari koje su, pre godinu ili dve, govorili Slovenci.

KATEDRA: No, sve je to dobilo šire razmere, pa je ponajmanje ostalo stvar omladinaca...

SELENIĆ: To je ono što bi se moglo nazvati huškanjem jednog naroda na drugi. Sasvim je tačno da nikada u istoriji slovenačko-srpski odnosi nisu bili lošiji nego što su sada. Naprotiv, i u prvoj Jugoslaviji, i za vreme rata naravno, i u drugoj Jugoslaviji ti odnosi su bili izrazito dobri. Još samo pre petnaestak godina, u vreme nacionalističke euforije u Hrvatskoj, sreću sam u Novom Sadu Josipa Vidmara, tada predsednika Sterijinog pozorja. Da bi ga bilo šta pitao rekao sam »Predsedniče, šta ima novoga u Sloveniji?« On mi je odgovorio »Kopamo tunel«. »Kakav tunel?« ponovo upitam ja — »Tunel ispod Hrvatske, da se spojimo sa Srbijom!« Danas, bojim se, Vidmar ne bi pričao taj vic. Bojim se da tak vic, za moj ukus, suviše velikom broju ljudi u Sloveniji ne bi bio smešan.

ALPE — ČUPRIJA?!

Nešto se, zaista, bitno poremetilo u tim odnosima. Nisam od onih koji veruju da je istorija uvek racionalno disponirana, i da u njoj postoji čvrsto fiksirana zakonitost, kako to, ponekad, marksistički istoričari hoće da pokažu. Mislim da glupost ili slučajnost u odnosima između dva naroda igraju dosta značajnu ulogu. Smatram da je nekolicina ljudi koja je neoprezno egzaltirano govorila o Slovincima, kao i nekolicina Slovenaca koja je tako govorila o Srbima, učinila ogromnu štetu i jednom i drugom narodu u našim međusobnim odnosima. Ipak, postoje dva razloga, dve stvari koje u interesu dobrih međusobnih odnosa treba raščistiti. To je, verujem vrlo rasprostranjeno slovenačko uverenje da ih ne samo Sr-

bija već cela Jugoslavija — pljačka, a drugo je civilizacijsko pitanje, pitanje da li mi, bez obzira na nesumnjive civilizacijske razlike koje postoje između, recimo, Prištine i Ljubljane, možemo da živimo zajedno. Ja sam, u vicu, ove naše razgovore koje smo vodili sa slovenačkim piscima po analogiji sa Alpe-Adrija zvao Alpe-Čuprija...

Dakle, da li je moguće uspostaviti tu transversalu tako da ona funkcioniše dobro, a da to ne bude na štetu jednih ili drugih? Lično mislim da jeste. Recimo, činjenica da vi, kao Beograđani, tako blisko saradujete sa »Katedrom«, govori da su ipak, pored svega (u Jugoslaviji se, kao i u vojsci, to uvek menjalo — malo te puste, pa te malo stegnulo), Beograd i Slovenija dva najslobodnija centra, civilizacijska, kulturna, politička, kako god hoćete, u kojima se sa najviše energije misli o važnim pitanjima naše epohe i našeg zajedničkog života u Jugoslaviji.

KATEDRA: Koliko se taj naš zajednički život odvija u istim uslovima?

SELENIĆ: Mi već skoro pola veka živimo u zajedničkom socijalističkom folkloru, koji nam stvara iste životne probleme, i na isti način smo ih rešavali. Ovo do čega smo sada došli, zahtev za civilnim društvom, samo je kraj procesa započetog 1944. godine, koji je s obzirom na iste društvene okolnosti u kojima smo se razvijali — zajednički.

Napravio bih mali podsetnik koraka koji su doveli do tema kojima se danas, sa toliko energije, bavi slovenački javni iskaz, a i beogradski onda kada za to ima priliku — a ima je, na žalost, u manjoj meri nego Slovenci — koraka koji su doveli do kompleksa koji se danas naziva »civilno društvo«; sve to verovatno počinje sa Rezolucijom Informbiroa, odnosno Petim kongresom KPJ kada smo se, ipak, radikalno odrekli boljševizama u njihovom najelegantnijem obliku; zatim dolazi Dilasova »Nova klasa«; poraz Zihlerovog Dijamata na bleđskom sastanku jugoslovenskih filozofa; čuvena polemika iz šezdesetih godina između Dobrice Ćosića i pokojnog Pirjavca; časopis »Praxis« i Korčulanski susreti filozofa; studentski bunt 1968. godine protiv »crvene buržoazije«; »cestna afera« u Sloveniji; nacionalna euforija u Hrvatskoj; Nikezićev liberalizam u Srbiji; konfederativni Ustav iz 1974; Titova smrt, kada jedna autokratska država postaje zaista konfederativna; da nazovem ovu poslednju fazu koja obeležava najupadljivije našu društvenu situaciju slovenačkim »risorgimentom«, koji, kao najliberalniji stadijum ovoga razvika, nudi ideje civilnog društva, alternativnog pokreta i svega drugog. Dakle, to što se dešava u Sloveniji nije neka samonikla stvar već kraj jednog dugotrajnog, jugoslovenskog procesa.

KATEDRA: Vratimo se onome što smo formulisali kao potrebu »dnevne politike« za napadom na slovenačke inicijative. Da li je u Srbiji stvorena takva društvena i politička klima kojoj je odgovaralo da agresivno proziva Slovence?

SELENIĆ: Deo napada na Sloveniju je, zapravo, deo napada na liberalno mišljenje kod nas. Oduvek je postojala potreba političkih struktura (koje su najsrećnije ako se ništa ne dešava u zemlji) da suzbija nezavisnu misao. Njima je najlakše da vladaju ako im se niko ne suprotstavlja. To je pogubno sa stanovišta društvene higije-

ni da mislim šta bi se tada desilo...

Treba ispitati još jednu stvar — nije li, možda, Jugoslavija tako ustrojena da nacionalne birokratije, ako hoće da budu savesne u svom poslovanju i šticeđu svojih interesa, moraju da gledaju preko nišana sve druge birokratije? Odnosno, ne proizilazi li ovaj sukob iz Ustava, tera li on republike na autarkičnost koju pokazuju?!

KATEDRA: Kako je moguće uopšte naterati te nacionalne birokratije da malo, umesto u svoje, vladaju u ime onih preko kojih, protokolarno, obezbeđuju legitimitet svoje vlasti?

glašavanje koje apsolutno nije u stanju da išta usaglasi dovodi Jugoslaviju u Perspektivu tih primitivnih plemena.

KATEDRA: Da li se, u tom smislu, i naš kulturni i civilizacijski nivo može smatrati primitivnim? Jednom prilikom ste rekli »da što je civilizacija primitivnija ona je podložnija, recimo, staljinizmu«...

SELENIĆ: To jeste tako. Inače, mi precejujemo uticaj politike, pripisujemo joj nešto što ona nije kadra da postigne. Javno ponašanje uslovljeno je mnogo više nekim tradicionalnim parametrima mentaliteta nego sama politika. Da je marksistička revolucija izvedena, na primer, u Švedskoj, društvena organizacija bila bi tamo potpuno drugačija no što je u Sovjetskom Savezu. Svi ti boljševički pojavnici su mnogo više izvedeni iz tradicionalnog ruskog pravoslavlja nego iz marksističke teorije. Ništa ne liči na Staljina onako kao što liči Ivan Grozni. Tako i kod nas. U Srbiji, na primer, radikalna borba za vlast traje od kada postoji vlast u Srbiji.

KATEDRA: U vezi s tim svojevremeno ste — ponovo ćemo se poslužiti Vašim citatom — izjavili i ovo: »Srpska vprenost u politici pokazuje se kao samo »radikalstva«, levantska, orijentalna lukavost, najčešće sa ciljem da se uzme mesto onoga iznad sebe a ne da se svojom političkom akcijom postigne neko trajno društveno dobro za svoj narod. Tradicionalno se u toj radikalnoj politici vodi računa, pre svega, o borbi za vlast u najprivatnijem smislu reči.« Znači li to da i u najnovijim »diferencijacijama«, »rešenostima« i »jasnim opredeljenjima« u Srbiji nema ničega što bi lole bilo kvalitativno novo?

SELENIĆ: Kako god posmatrali, ne samo trenutnu situaciju već jedan duži kontinuitet, u Srbiji se troši jedna ogromna, nepripremna energija ni u šta. To da li će ovaj ili onaj biti prva ličnost republike sasvim je irelevantno za tu republiku, u

bio interes da se ukrade i napadne jedan nedovršeni dokument nikada nisam uspeo da dokučim. Interesantno je da niko iz politike nije dao odgovor na to zašto se, uopšte, tretirao jedan nepostojeći dokument. Ponovo dolazimo do sindroma »Koji medved?«.

Rista Antunović je u pravu što je rekao da je pregovaračka pozicija Srbije u pogledu rasprava o Ustavu i vitalnim ekonomskim problemima (jer više nema sumnje da se radi o suprotstavljanju interesa različitih republika i regiona) lošija sada nego što je bila pre ovoga sukoba. Mislim da to niko ne može da ospori. Jer, najbitnije u svemu tome jeste što se ne radi o sukobu partije sa pet ili šest pojedinaca, kako se to uglavnom predstavlja, već o sukobu partije sa pet ili šest vrhovnih zakonodavnih, izvršnih i privrednih tela Srbije, to jest sa ljudima koji su na čelu tih institucija! Praviti se da tu sukoba nema stvarno je besmisleno. To onda liči na vic u kome Amerikanac, Rus i Nemač ulove medveda i odrede da ga svako po dva sata čuva. I tako, dolazi Rusu smena ali — medveda nema! »Gde je medved?« pitaju Nemač i Amerikanac — »Koji medved?« pita Rus. »Pa, jesmo li juče bili u lovu?« — »Jesmo.« »Jesmo li ubili medveda?« — »Jesmo.« »Jesmo li ga ostavili ovde?« — »Jesmo.« »Jesmo li odlučili da treba da ga čuvamo?« — »Jesmo.« »Pa jel' bio tu medved?« — »Jeste.« »I gde je sada medved?« — »Koji medved?« na kraju će Rus. Tako se i kod nas prave da medveda, to jest sukoba, sada nema. Sve je sjajno, sve je rešeno, postignuto je jedinstvo... Bojim se da to jedinstvo nije postignuto, da sukoba ima i da su oni u punom jeku i da ništa ne koriste Srbiji.

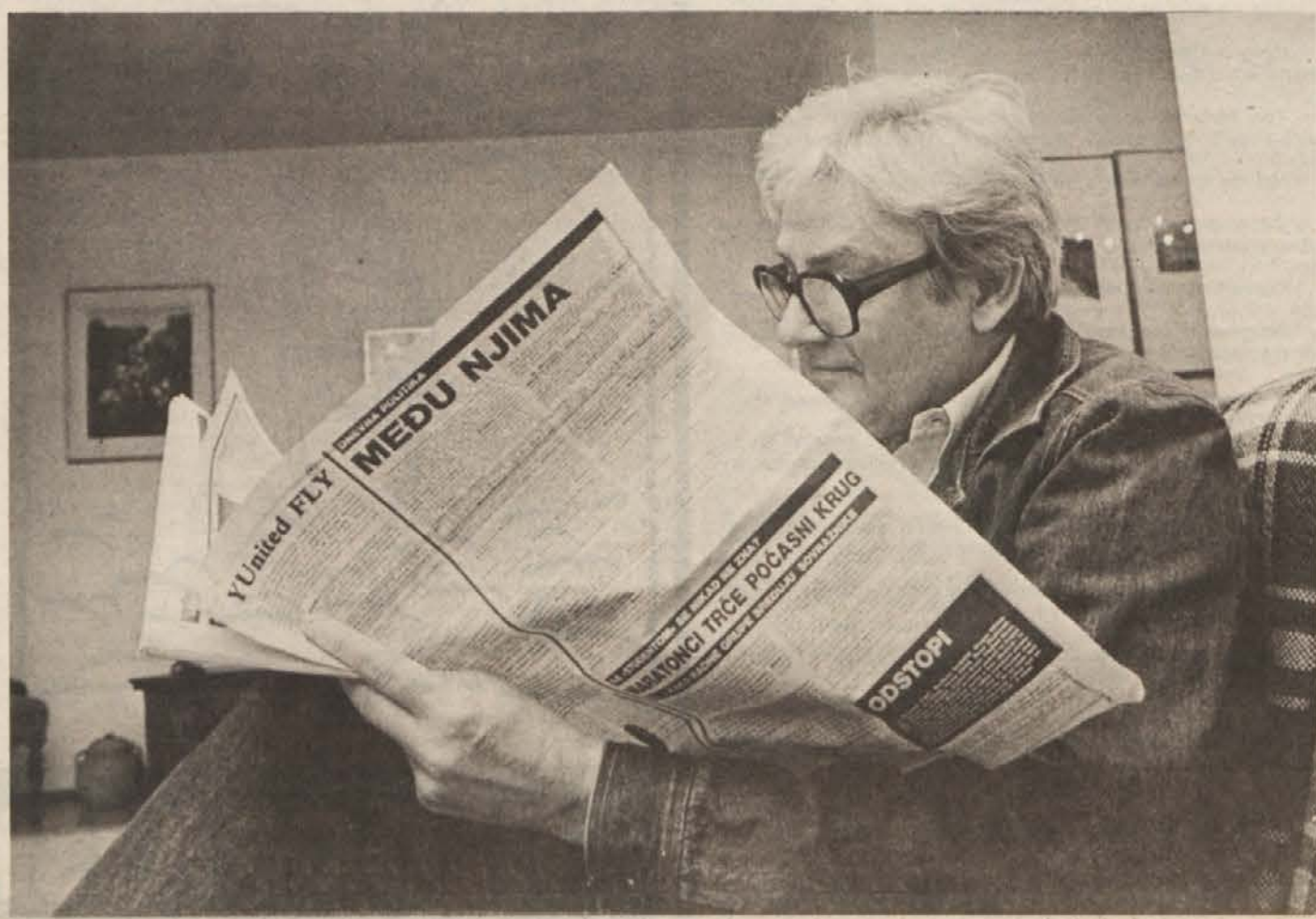
KATEDRA: Moglo bi se sarkastično primetiti da je to istorijska šansa da dođe do konačnog odvajanja partije od države?

SELENIĆ: Budući po prirodni pesimista ja mislim da neće. Napraviti će se monolitnost na

Odnos između politike i inteligencije prolazi kroz različite mene, ali je očigledno da je poslednjih godina rascep između srpske politike i inteligencije dosegao razmere koje dugo nije imao. Istina, i onda kada je inteligencija uspevala da uspostavi kontakt sa politikom i političarima, i kada je dolazilo do izvesnog sklada u mišljenju, nikada uklapanje interesa nije bilo potpuno, interpretacije su bile različite, ali je saradnja ipak bila moguća. Sada se nalazimo u periodu u kome je prokopan nikada dublji jaz. Primitno je, takode, da kada je u Srbiji inteligencija uspevala da saraduje sa politikom, u Hrvatskoj ili Sloveniji to nije bio slučaj. Margina za slobodnu razmenu mišljenja menja se u različitim sredinama, ona biva šira ili uža, ali se taj proces, po pravilu, ne obavlja sinhrono u celoj Jugoslaviji. Sigurno je da to zavisi i od političke garniture koja je na vlasti, zavisi i od spremnosti, zainteresovanosti i artikulisnosti inteligencije. Ne bi došlo do saglasja između slovenačkih intelektualaca i politike da slovenačka inteligencija nije odjedared postala tako zainteresovana za društvene probleme, da nije osetila kao akutnu potrebu da se reše neki problemi. Opet, jedna intelektualno kompetentna politička garnitura u Sloveniji nije prenebregla ovaj glas inteligencije.

Mislim da jedna od prvenstvenih stvari koja mora u Srbiji da se uradi, jeste premošćivanje tog šanca, iskopavanje između inteligencije i političara.

KATEDRA: Da li to znači da srpski intelektualci nisu dovoljno zainteresovani, artikulisani i spremni da se upuste u definitivno rešavanje društvenih proble-

ma ili nemamo kompetentne političare?

SELENIĆ: Inteligencija jeste već pokazala želju da o tome razgovara, stoga su političari ti koji onemogućavaju dijalog u ovom trenutku. Za dijalog nije samo potrebno dvoje, potrebno je da se tih dvoje slože bar u dve-tri stvari. Ako misle potpuno, dijagonalno suprotno tu nema razgovora već monologa koje jedan drugome saopštavaju. Takva klima, koja trenutno vlada u Srbiji, možda je baš razlog što je srpska kriza ozbiljnija od onih u drugim delovima Jugoslavije.

KATEDRA: Odbacivanje inteligencije podrazumeva i sve militantnije angažovanje prema onima koji drugačije misle. Izgleda da je posle jednog perioda liberalnijeg prihvatanja različitih mišljenja ugrožen "lični stav". Sve se glasnije traži da svi strahno isto mislimo?

SELENIĆ: Atak na mišljenje je prateći element boljševizma, i to verovatno njegov najružniji element. On vrlo uporno pretrajava naše pokušaje da uspostavimo civilizovaniji odnos prema svima koji drugačije misle. Ovo je, u tom pogledu, trenutak recesije kod nas. Upozoravam vas samo da to nije neka nova stvar, mislim naravno na nešto nepojamno. Jer, vidite, bez obzira na tu recesiju mi ovakav razgovor pre deset godina ne bismo mogli da vodimo za novine. U Beogradu još uvek postoji par tribina gde se mnoge stvari mogu objaviti. Daleko od toga da mislim da je situacija sjajna, ali je, mogu vam reći, umela da bude i mnogo crnja.

KATEDRA: Međutim, utisak je da taj atak na mišljenje, bar u onakvom intenzitetu u kakvom se danas ispoljava, izgleda prilično neprimeren vremenu u kome živimo. Čak i rečnik koji je uobičajen na forumima sve češće je "obogaćen" anahronim pojmovima, preuzetim iz, nazovimo ga uslovnno, "vokabulara treće internacionale". Na primer, reaktivirana je reč "samokritika" ili — opšte mesto u referatima postalo je obavezivanje partijskog članstva na prihvatanje odluka po principu "demokratskog centralizma" koji sve neposrednije postaje eufemizam za "direktivu"...

SELENIĆ: Naravno, intelektualcu koji hoće samostalno da misli plebiscitarno odlučivanje o bilo čemu ne odgovara. Jednostavno, ne verujem u demokratski centralizam za intelektualca. Zamislite koliko bi dobrih knjiga bilo napisano u istoriji da su pisane po principu demokratskog centralizma, da je izbacivano sve ono za šta je većina mislila da u njih ne treba da ude! **U partiji koja insistira na demokratskom centralizmu nema mesta za pojedinca kojem je apsolutno, lično, pojedinačno mišljenje, makar i najpogrešnije, alfa i omega sopstvenog delovanja.** Što se tiče samokritike ona mene neodoljivo podseća na najcrnje dane staljinizma kod nas. Sećam se, negde 1947. ušao sam u SKOJ, uvek je poslednja tačka dnevnog reda bila samokritika. Onda su se neki dizali, pričali kako nisu dovoljno radili, kako su imali buržoaske snove... To pamtim kao potpuni staljinistički košmar. Verujte mi da ne znam šta bi uopšte, pa i danas, ta samokritika trebalo da znači. Čovekovo mišljenje može biti pobeđeno, on može izgubiti bitku, ali ako je ozbiljno i pošteno mislio on mora ostati pri svome mišljenju. Verujem, međutim, da nijedan rigidni autoritarni obrt ne može više dugo da traje. Uz sve loše strane funkcionisanja sistema sa osam jedinica antagonistički okrenutih jedna prema drugoj, ima makar jedna pozitivna stvar u tome: više nije moguće rigidno autoritarno rukovođenje u onoj meri u kojoj je to bilo ranije kada je postojalo centralističko

rukovođenje. Vi možda ne možete nešto da objavite u Beogradu, ali zato možete u Sloveniji. Koliko god da se steže stvari će da procure.

Javno mnjenje je dostiglo jednu meru demokratizma koju je teško oduzeti. Može privremeno, može uz veliku muku, ali videće se koliko je to uzaludan posao. Te recesije u demokratiji postoje od 1945. godine, ali, ipak, nikada jednom dosegnuti nivo demokracije nije mogao biti oduzet. Još samo pre nekoliko godina niko nije smeo da posumnja u Kardeljev "idealni" nacrt društva, sa idejom da obuhvati celo njegovo funkcionisanje. Ima tu i ohrabrujućih stvari. Već se sasvim otvoreno govori da su neposredni izbori mnogo bolji nego posredni, što se naravno znalo i ranije, ali se nije smelo, a ni htelo, priznati i prihvatiti.

KATEDRA: Povodom "mariborskog slučaja" pojavio se strah kod dela mlade slovenačke inteligencije da je propala slika o Sloveniji kao "oazi demokratije" u Jugoslaviji, odnosno da politička linija začeta na Jugu, preciznije bi bilo reći u Srbiji, preta da metastazira u drugim delovima Jugoslavije. Da li pored osam antagonističkih nastojanja jedinica takvi politički procesi mogu uopšte imati jugoslovenski karakter?

SELENIĆ: Na ovom stepenu osamostaljenosti republika to jednostavno nije moguće. Mislim

kakav pokušaj izvlačenja cele Jugoslavije iz krize prevazilaženje republičke podeljenosti i zatvorenosti. Postoji li, bar negde na vidiku, neka inicijativa koja bi mogla garantovati da će do toga i doći?

SELENIĆ: Na žalost, ne vidim nijednu inicijativu, dovoljno ohrabrujuću i upadljivu, koja govori da će ovaj tabu biti skoro prevaziđen. Niko se ne usuduje da problem otvori na radikalnan način.

Samo, treba reći da uz ovaj, ozbiljno rešavanje izlaska iz krize ima još jedan preduslov, za koji takode ne vidim da uskoro može biti prevaziđen. To je odbacivanje ideološke dogme koja ispred ekonomskog interesa uvek stavlja neki ideološki princip, odnosno oduzimanje birokratiji onih ingerencija koje njoj ne pripadaju. U Srbiji je, istina, bilo takvih pokušaja. Mislim da je Nikezić do 1972. godine intenzivno radio na odvajanju privrednih od političkih ingerencija. Srpska privreda, očigledno, nikada nije bolje stajala nego tada, ali onog momenta kada je birokratija shvatila da joj se na taj način oduzima vlast, ona je brže—bolje Nikežićeva nastojanja proglasila liberalizmom, tehnokratizmom, i ne znam čime sve ne. Vlast je, ipak, tamo gde je novac. Bojim se da ukoliko ne prevaziđemo ove dve dogme, a kako stvari stoje to uskoro nećemo uspeti, predstoji nam dugo truljenje.

prednosti, sebe ozbiljno doveo u pitanje.

KATEDRA: Čini se da se zbog takvog ustrojstva socijalizma ne samo ne zna kako se vlast bira, već se ne zna ni stvarno raspoloženje javnosti, ne zna se šta narod zaista misli. U stvari, izgleda, baš zbog toga javnošću se pokušava jako mnogo manipulirati što se, utisak je, pokazalo očiglednim u slučaju pisanja o Kosovu?

SELENIĆ: Mislim da Slovenci sada imaju svoj Galup, što u civilizovanom svetu odavno postoji. Štampa kod nas već dugo vremena loži ovaj narod preko Kosova, manipuliše ga u jedno osećanje i mora biti spremna da žanje rezultate takve propagande. Taj svet na Kosovu jako je izvedjan, ponižen, i ako potpiruje njegovu razjarenost, ja nemam ništa protiv, ali budi spreman na to da će on izaći na ulice. A kada se tamo bude našao ti moraš da znaš šta ćeš onda sa njim. **Nije bilo mudrosti u celoj toj propagandnoj akciji.** Kosovo je naša višeslojna nesreća, pre svega za onih dvesta hiljada Srba koji se tamo nalaze. Mnogi su pre mene rekli da će nas problem Kosova, po sili neke inercije koja je možda izvan naše volje, odgurati u izvesnu staljinizaciju, u neki vid rigidnog društvenog ponašanja.

KATEDRA: Nije li suviše opasno manipulirati nacionalnim osećanjem?

SELENIĆ: Vrlo je lako nacionalizam potpiriti ali kada jednom bude pušten iz boce veoma ga je teško nazad vratiti. To smo bar mi kroz istoriju više puta iskusili. Na aktiviranje osećanja nacionalne ugroženosti mislim da imaju pravo vode naroda samo u slučaju krajnje nužde. Za postizanje nekog malog i privremenog političkog cilja oslobađati to čudovište mislim da nije mudro.

KATEDRA: Možete li reći da su nedavni susreti slovenačkog, srpskog PEN kluba doveli do popuštanja zategnutih srpsko-slovenačkih odnosa?

SELENIĆ: Kada smo polazili u Sloveniju mislio sam da će taj naš put biti u mnogo većoj meri uzaludan. Istina, u mnogim stvarima nismo se složili, ali, u krajnjoj liniji, u svemu se ne slažemo ni nas

SKALPETA!

FAUSTOVSKA DUŠA RADNIKA ILI...

DUŽNIČKI BLUES...

Ekonomska teorija dosta je vremena i energije utrošila na proučavanje logike i ponašanja samoupravnog preduzeća i njegovih radnika. Američki ekonomisti za samoupravno preduzeće koriste termin "ilirsko preduzeće". Po njihovim nalazima, za razliku od klasičnog kapitalističkog preduzeća, ilirsko preduzeće pokazuje neke specifičnosti: na povećanje cena proizvoda i cena materijalnih troškova ilirsko preduzeće odgovara tako što smanjuje obim proizvodnje i zaposlenosti, dakle reaguje suprotno od klasičnog preduzeća. Svoju proizvodnju i zaposlenost povećava jedino onda ako dolazi do povećavanja njegovih fiksnih troškova (kamate, porezi, doprinosi, zalihe, sirovine i slično). Iz ovog modela sledi da ilirsko preduzeće upotrebljava za proizvodnju više kapitala nego kapitalističko zbog čega dolazi do manje stope rasta ili, drugim rečima, ilirsko preduzeće, ilirska privreda uopšte ponaša se, bar na kratak rok, neefikasno i nestabilni (takozvani Vardovi paradoksi).

Amerikancima je ovaj model ponašanja verovatno interesantna intelektualna igra, a za nas je opora stvarnost koja nas svakodnevnim gura sve niže, na samo dno ljudskog opstanka. Ipak, naši narodi su (nečekivano) snalažljivi te su tako i ovaj paradoks razrešili na krajnje jednostavan način — (samo) obmanom. Jednostavno smo vrednost kapitala koji upotrebljavamo za proizvodnju knjigovodstveno prikazali manjom nego što on jeste i na taj način je stvoren prostor za veću potrošnju. Po proračunima ekonomista u periodu 1971—1983, naša privreda je obračunala približno za **petnaest milijardi dolara** manje amortizacije nego što je realno korišćeno, odnosno za toliko je u knjigovodstvu (fiktivno) dohodak iskazan većim nego što je bio. Dok je stvarna vrednost osnovnih sredstava najmanje dva puta veća nego što se knjigovodstveno iskazuje (što ima za posledicu da je amortizacija dva puta manja nego što bi trebalo da bude) vrednost zaliha koje knjigovodstvo iskazuje mnogo je veća nego što u stvarnosti jeste, a sve to da bi poslovna uspešnost privrede bila prikazana boljom nego što jeste. Podatak vredan Ripiljeve pažnje je da vrednost zaliha za devet meseci (u 1985) premašuje vrednost ostvarenog društvenog proizvoda u istom periodu. Krajnji rezultat je da smo uspešni jedino u proizvodnji gubitaka i da je većina nekvalitetnih roba koje dobijamo na našem tržištu neuporedivo skuplja od istih roba koje se prodaju na svetskoj pijaci.

Društvena svojina je data preduzećima na korišćenje uz krajnje labav, skoro nepostojeći, ugovor da za to korišćenje plaćaju upotrebnu cenu (amortizaciju) i to je omogućilo preduzećima da minimaliziraju svoja izdvajanja i na taj način maksimiziraju kratkoročnu dobit, koju dele kroz plate zaposlenih i društvena davanja. Kada vodi ovaj put najbolje pokazuje takozvana zatvorenikova dilema.

Ona se, otprilike sastoji u sledećem: uhapšena su dvojica počinilaca krivičnog dela, ali nema dokaza da su ga počinili i potrebno je njihovo priznanje ili bar priznanje jednog od njih. Istražni sudija im daje šansu da se izvuču i saopštava im sledeća pravila: "ako obojica priznate sledi svakome osam godina zatvora, ako pak ni jedan ne prizna, ja ću vam već naći neke grehe i dobićete godinu dana robije. Ali, ako samo jedan prizna a drugi ne — tada će onaj ko ne prizna dobiti deset godina, a onaj što je priznao biće oslobođen jer saradjuje."

Potom su smešteni u odvojene ćelije da bi razmislili o predlo-gu sudije. Sledeći svoje egoističke interese — da budu slobodni — obojica su priznali i dobili po osam godina robije.

Ovu igru igra svaki samoupravljač. Igra se pod nazivom — raspodela dohotka. S jedne strane je njegov individualni interes da dobije što veći lični dohodak, a sa druge strane je "opšti interes" da "društvo" dobije što više. I, kao što rekossmo, u igri u kojoj zajedničko dobro koristi še učesnika, od kojih svako sledi svoj egoistički interes, kao krajnji rezultat dobija se sveopšti gubitak, koji podjednako pogadja sve igrače. Taj gubitak smo doskora pokrivali inostranim kreditima i zajmovima i na račun reprodukcije, to jest budućeg standarda, na sto jedinica proizvoda trošili smo sto sedam jedinica. Društveni proizvod se u trideset godina (1954—1984) povećao za 5,7 puta ali ne kao rezultat proizvodnosti društvenog rada (ovaj je iz godine u godinu opadao, sa 6,8 odsto u periodu '55—'64, na dva odsto za period '75—'84) već kao rezultat povećanja osnovnih sredstava (investicija), koja su povećana za čak deset puta. Uz to, takva proizvodnja je sve skuplja tako da nominalno izraženi materijalni troškovi za tih trideset godina beleže rast za 480 puta dok je narodni dohodak za isti period bio povećan samo za 326 puta. Takva situacija dramatično je ugrozila materijalni položaj radničke klase: njeni lični dohoci pali su na nivo iz 1965. Poređenja radi, naš radnik u "Crvenoj zastavi" dobija nadnicu od šezdeset centi po satu, a njegov kolega u Južnoj Koreji — tri dolara!

Vladajuća klasa ovog društva, iz samo njoj znanih razloga, ne koristi vlast (valjda da joj ne bi prebacili kako je zloupotrebljava) kao sredstvo da poboljša svoj materijalni položaj, već za tu svrhu pribegava klasičnim metodama najamnika. U borbi za zaplenu što većeg dela viška vrednosti koristi "nesamoupravna sredstva" — štrajke. Ideološkim čistuncima ovakvo ponašanje radništva nikako nije jasno i oni ga stalno prekorevaju i uvek se iznova iznenaduju činjenicom da se sveti principi sramote pred prijavom stvarnošću.

Ako nam je stalo do razrešenja te protivrečnosti tada nju, najpre treba da priznamo (ideološki) i, zatim, da je politički artikulišemo, a to pre svega znači da ozakonomo autonomno i slobodno organizovanje radničke klase kao klase najamnih radnika koja to više neće da bude, a ne da do promuklosti ponavljamu "živela radnička klasa i njen rad", to jest — njena eksploatacija.

DRAGOSLAV GRUJIĆ

SKALPETA!

razgovor vodili:
DRAGAN PETROVIĆ
SVETLANA VASOVIĆ
fotografije:
Milinko Stefanović

OKTROISANI DIREKTOR

Nesposobni su neverovatno sposobni. Na odgovornim su mestima, odlučuju o važnim političkim, ekonomskim i drugim pitanjima... Mada su nesposobni uglavnom ljudi bez fundamentalnog znanja, oni se za čas nametnu, pa ih je teško smaknuti sa odgovornih funkcija. Glavu daju, funkciju ne daju.

Od oslobođenja princip negativne selekcije doživeo je punu afirmaciju. Oni, koji su željni vlasti, ako nisu mogli da se dokažu pameću, svojim naučnim, stručnim ili umetničkim delom, dokazivali su se pravovernošću. U svojoj bi sredini pronašli nekoliko »okorelih nacionalista«, onda bi ih »raskrinkali«, pozivali se na duh bratstva i jedinstva, a sebe deklarirali kao ljude koji su dosledno na liniji i raznim linijama. Linija im je uvek u pameti.

Milan Rakas, sadašnji direktor najveće novinske kuće u zemlji — NO »Borba«, najbolji je primer koji potvrđuje tvrdnju da su nesposobni forsirani, zarad svoje pravovernosti.

Milan Rakas je rođen u Hrvatskoj, po nacionalnosti je Srbin. Nije učio neke škole, pokušao je nešto da radi u novinarstvu, ali mu to nije išlo. Uostalom, novinarstvo nije samo zanat, za to treba imati nerv, lični stav i hrabrost.

U Hrvatskoj se Rakas proćuo kao borac protiv srpskog nacionalizma. A hvala bogu, Rakas ga je svuda video i nalazio. Što više otkrivenih »nacionalista«, to više Rakasu političkih poena.

Milan Rakas se proslavio kao direktor »Komunista« jer je konačno

uspeo da svaka republika, pokrajina, JNA i bugarska narodnost imaju svoje izdanje »Komunista«. Bio je to veliki politički uspeh Milana Rakasa, doduše — 42 goleme dažbine za partijsko članstvo, jer je štampanje partijskog lista moralo plaćati deset puta skuplje!

Po obavljenom poslu Rakas se vratio u bazu, u Hrvatsku. Kako nije bio vičan pisanju, morao je nanovo da se dokazuje. U liku **Milana Pavića**, tadašnjeg direktora »Jugoturbine« iz Karlovca, a člana CK SK Hrvatske otkrio je lopova i nacionalistu i sve to izjavio »Karlovačkim novostima«. Zbog Rakasovih laži urednik novina **Franjo Funduk** je ostao bez posla, od Rakasa se ogradio i CK Hrvatske, ali je on nastavio lov na nacionaliste. Srpske, naravno, jer je najpreporučljivije tražiti ih u svojoj sredini, među svojim.

Poligon za delovanje Rakas je našao i u »Poletu«. **Mladen Babun** je, uz punu podršku Milana Rakasa, tadašnjeg člana CK SK Hrvatske, inače zaduženog za informisanje, polovinu prostora u listu ustupao napisima o tzv. »srpskim nacionalistima«. Epilog je poznat: kada je Babun dojadio svojim pisanjem i uređivanjem, smenjen je sa dužnosti glavnog urednika, a koncepcija »Poleta« je žestoko kritikovana. Babun i ostali iz »Poleta« su ostali bez posla, samo je Rakas ostao neumoran borac protiv svojih »nacionalno zastranjenih« sunarodnika.

Kada su se i u Hrvatskoj umorili od Rakasa, poslali su ga u Beograd, da se u glavnom gradu ponovo dokazuje. Kao član Predsedništva SK SSSR Jugoslavije, zadužen za informisanje, Rakas je nemilo-

srдно nastavio akciju raskrinkavanja »srpskih nacionalista«. Naročito su mu smetali »nacionalisti u beogradskoj štampi«! Toliko je želeo da im otkine glavu, pa je sam sebe predložio, i bez konkursa, postavio za direktora »Borbe«. Prijatelji iz struktura vlasti su mu savetovali da se više ne bori, da se odmori. Ali, mada teško bolestan, Rakas ostaje neumoljiv borac protiv nacionalista. Čini se da ne može da sastavi ni dve prostopuširene rečenice, a da bar dva puta ne pomene — neprijatelja.

I tako »odlučni borac« protiv kukolja u svom žitu već godinama samo — napreduje. Novinarima »Borbe« nije bilo nikada teže. Rakas vodi kadrovsku politiku, on postavlja i smenjuje urednike, skida tekstove, preti, zabranjuje. Pravovernost, nema šta.

Ipak, na videlo izbija i druga strana njegovog ponašanja. Ove godine rumunski emigranti su, za male pare, renovirali vilu, u elitnom kvartu Beograda, da bi se u nju uselio drug Milan Rakas.

Sve što je mogao, Rakas je uzeo od društva. Umeo je i da deli — delio je i šakom i kapom stanove svojim poslušnim sledbenicima. Mnogo novinara u »Borbi« je posvađano, međuljudski odnosi su katastrofalni zbog Rakasovih intriga u uplitanje oko raspodele stanova...

Milan Rakas je uvek u toku. On budno prati politička previranja. On je uvek na strani pobednika. Nepogrešivo.

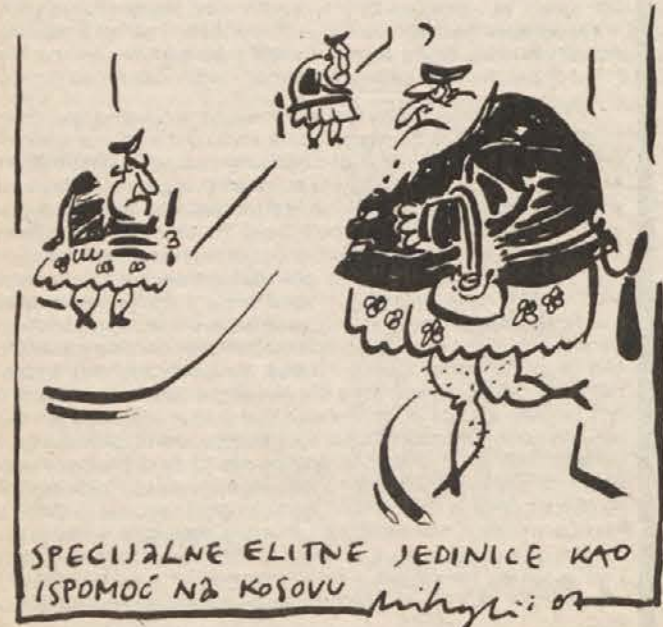
Lovac na »nacionaliste« je očito unosno zanimanje. Isplati se. A takvih kod nas, nažalost, naročito u sezoni borbe za vlast i funkcije mnogo ima. Rakas nije sâm!

MILOVAN BRKIĆ

AFORIZMI: ALEKSANDAR BALJAK

- To je otvorena zemlja. Raka, tako reći.
- &
- Ne mogu da budem vaša žrtva. Da me ubijete, ne mogu.
- &
- Policija je prekinula predstavu koju sam imao o vama.
- &
- Osećam grižu savesti. Unutrašnji neprijatelj, dakle, ne miruje.
- &
- Moja zemlja je mala, ali rastresita.
- &
- A Crvenkapi svaka čast. Prva je otišla u šumu.
- &
- Omiljeni vodja ima obezbedjenje da razdragane mase ne bi pale u iskušenje.
- &
- Njegovim spomenicima nismo ni do kolena. On je mnogo veći nego što jeste.
- &
- Drugi narodi tek se zanose idejom komunizma, a mi već pripremamo završnu svečanost.
- &
- Ili ćemo vas zavoleti ili nas neće biti.
- &

Aleksandar Baljak

Daily gnews

Grad, 21. traktor 1987. (vpa)

Svebalkanski Odbor za Zaštitu Amputiranih Udova je na jučerašnjoj vanrednoj sednici u potpunosti razrešio svih funkcija svog dosadašnjeg predsednika Petra za kojeg je ustanovljeno da je pod pseudonimom »Morbidoar« objavljivao užasne skarednosti u »Lokomotivi«, glasilo Asocijacije za Promociju Imputiranih Citata. »Na našem grbu piše »Moral, moral i opet moral«, stoga nosi govna napolje!«, rečeno je na već legendarnoj sednici SOZAU-a. Za smenjenog predsednika smo čuli glasine da se sprema da osnuje Organizaciju Petrifikaciju Deputaciju, zbog toga što će po svojoj prilici biti suspendovan i iz »Lokomotive«. Lanac strašnih događaja se očito nastavlja o čemu ćemo izveštavati.

Grad, 1. vektor 1987. (vpa)

Predsedništvo je izdalo važan dekret kojim se ukidaju plima i oseka, zbog, kako je obrazloženo, boljeg pregleda i stabilnosti. Direktive koje su tim povodom zacrtane kao bitne, dele se u dve osnovne grupe: one za postupanje u slučaju plime kada treba odlučno reagovati i po potrebi koristiti fizičku argumentaciju, i one kojima se približe definišu metoda agitovanja koje treba koristiti u slučaju oseke.

Johanesburg, 1. vektor (vpa)

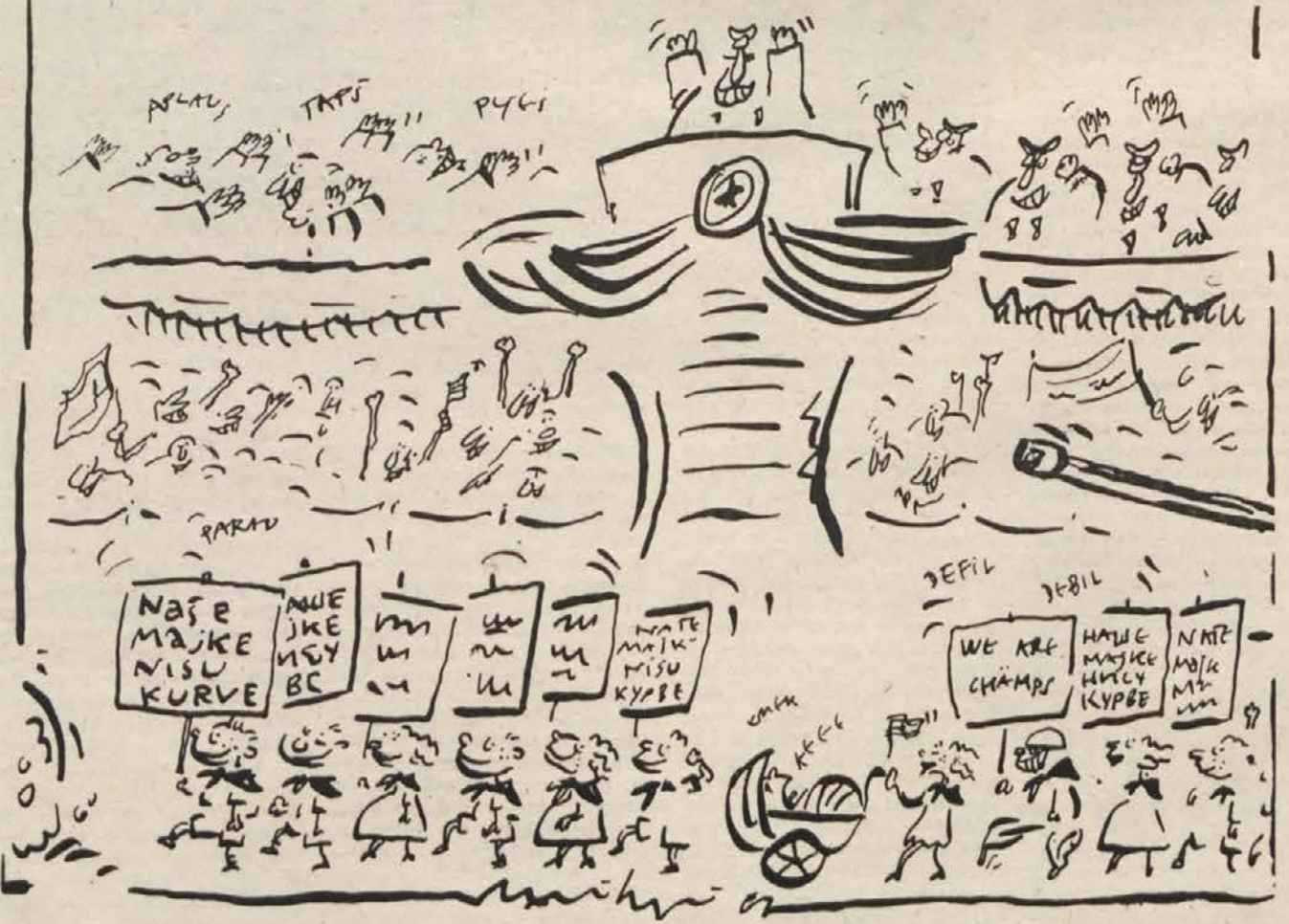
Sinoć je došlo do još jednog neočekivano ekstremnog primera delotvornosti rasne politike u ovoj zemlji. U Centru za Ljude osnovan je Pokret za Ukidanje Roditelja koji okuplja indoktrinirano mlađe crnačko stanovništvo. Već jutros je održan miting na kom je rečeno: »Da vi niste crni, ni mi ne bismo bili«. Ovo se može nazvati autogolom u rasizmu.

Dar es Salaam, 8. tetreb 1987. (vukpressagency)

Jutros, izrazito rano po lokalnom vremenu, provereni general Magamba je pružio nedvosmisleni tenkovsku podršku svojoj vladi čiji je dotadašnji položaj bio znatno manje stabilan. Iz različitih izvora stižu različite informacije, ali je jedno očito: javnost je temeljito šokirana. Tanzanijska Narodna Armija uživa veliki ugled u svojoj zemlji čemu će ovaj korak u mnogome doprineti.

Stradija, 8. tetreb 1987. (vpa)

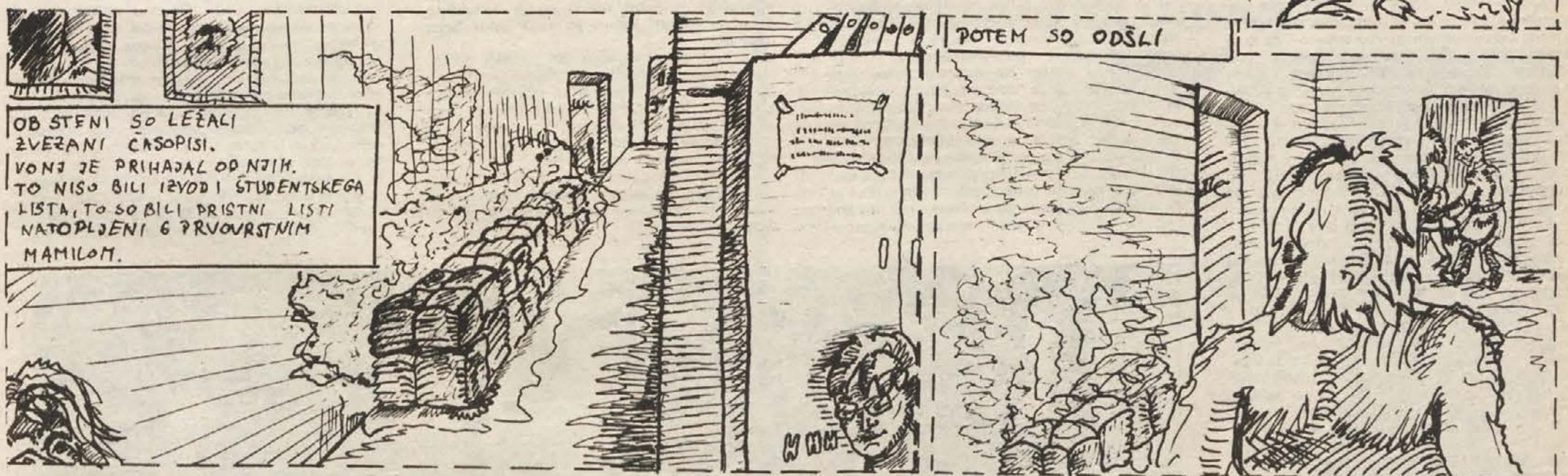
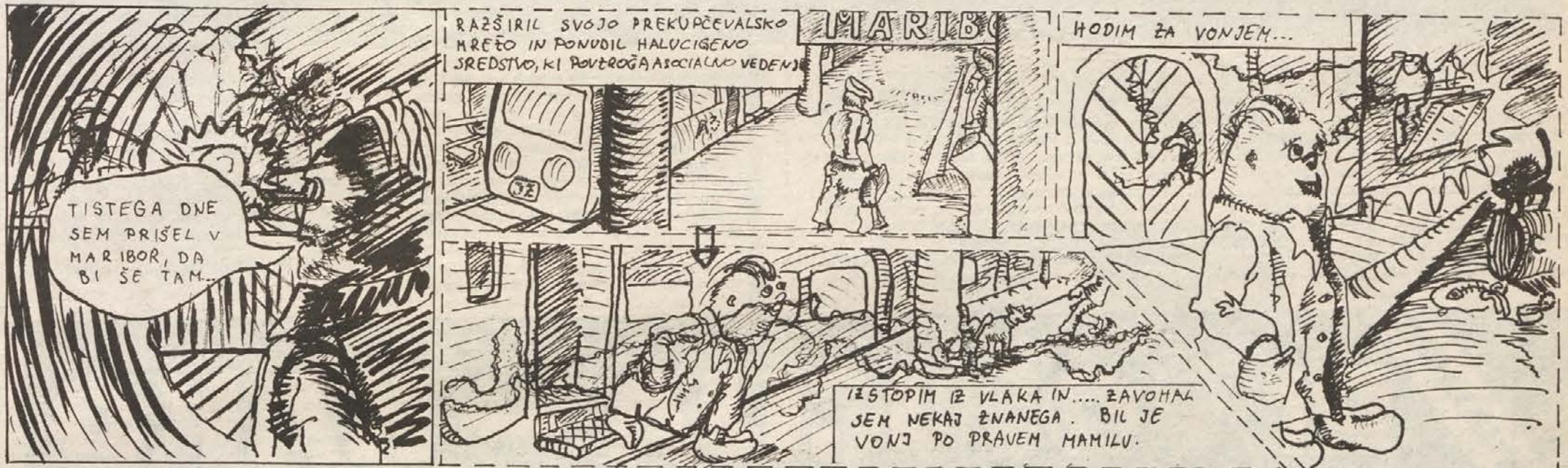
»Udruženje Ljubitelja Čirilice ponovo jaše, rečeno je, kako izgleda, u jednom privatnom razgovoru dvojice građana. Ovakvoj praksi treba bez odlaganja stati na kraj«, kazao je u obrazloženju smrtno kazne Zamenik Javnog Tužioca, i dodao: »Po svojoj prilici potrebna su i drastična sredstva«. Streljanju dvaju neidentifikovanih građana prisustvovali su slučajni prolaznici koji su se našli pored njih dvojice u trenutku delikta, a i dalja tri minuta. Pravda postaje sve brža u prijateljskoj Stradiji. Vuk Čosić

Kod nas nema montiranih procesa. Mi negujemo spontanost u radu.

Resnična zgodba

VSI PODATKI KAŽEJO, DA SE TRGOVINA Z MAMILI IN NJIHOVO UŽIVANJE V SLOVENIJI SORAZMerno HITRO ŠIRI. TO JAZ NAJBOLJE VEM. SEM NAMREČ RAZPEČEVALEC IZ LJUBLJANE.

Te knjige je poskus razumeti obrambo moderne države pred nasilnimi grožnjami. Njen osrednji razmislek je preprost. Moderna zahodna država pozna dve grožnji: napad od zunaj, skoraj gotovo z atomskimi orožji — in notranjo revolucijo. Vsaka oblast se mora nekako pripravljati, da bi ti nevarnosti prežvela in načrtno za to (ponavadi so tajni, v najboljšem primeru pa prikriti in težko dosegljivi) bi morali zavestnega državljanu hudo zanimati. Nič mu ne more tako jasno pokazati, kaj je resnično oblasti. V ŽELEZU IN BETONU BUNKERJEV, V RADIJSKIH STOLPIH, SKLADIŠČIH HRANE, RAZPRŠENIH UPRAVNIH CENTRIH LAHKO BERE PARANOJO MOČI. Ti dokazi so izpisani čez obraz Anglije: iz knjige naše sodobne politične arheologije sem bral, ker mi je pač pri roki: iste razmisleke, iste dokaze bi lahko izvlekli iz katere koli civilizirane dežele.

Rekli bodo, da so te stvari tajne, da je tako prav, in da ta knjiga ne bi smela iziti. Na praktični ravni poznam štiri odgovore:

Prvič, nobena oblast ne more zgraditi svoje moči zgolj na tajnosti. Nekatero teh zgradb so stare desetletja, druge stoletja. Lahko bodo minila desetletja in še več, preden bodo spet v rabi. Pričakujemo lahko, da bo dotlej sovražnik vedel že vse o njih. Drugič, če naj imamo tukaj revolucijo (in nekateri pravijo, da bo morda le treba) bi želel (kot nekdo, ki bo morda nehotično vmešan vanjo), da bo to dobra revolucija — ali pa da je sploh ne bo. Zdi se mi, da imajo tisti, ki najbolj zagovarjajo revolucije, najmanj pojma o strašnih praktičnih težavah, ki čakajo prizadevanja za srečen konec takšnih podjetij.

Vzrmo v zrak kovanec nasilja in si po atomski vojni pogledimo še njegovo drugo plat — prevrat od znotraj. Dokaj omejeni repertoar atomskega orožja dovoljuje kar precizne opise pritiskov, ki jih bodo morale vzdržati obrambne strukture, čeprav ostane veliko vprašanje, kam bodo udarci padli. Problem, kako naj se oblast brani pred svojimi državljanji, pa je ekstremno nebolzano.

Čeprav ocenjujejo, da je od zadnje vojne približno vsaka druga država na planetu vsaj enkrat menjala vlado na neustaven način, se je le malo teh dogodkov izvršilo v razvitih zahodnih državah, kjer bi bile sile v igri količkaj podobne tistim, ki bi

končno prišli stražarji, ki jih je zahteval. V takih pogojih dramatični uspeh ni bil posebno presenetljiv. Za našo diskusijo je bolj zanimivo, da je Trocki uporabil isto orožje tehnične paralize deset let kasneje v Moskvi proti Stalinu — in propadel, ker se je Gruzijec leta 1917 naučil trika. S časom so se ga naučile oblasti vseh razvitih držav. Ko danes vidite na vratih pomembnejših londonskih telefonskih central sporočilo, da je vstop dovoljen le s prepustnico, se lahko zahvalite Trockemu.

Moderne države se zelo trudijo, da bi zaščitile tehnične nujnosti vladnega in mestnega življenja.

Britanci so si pridobili sloves politično stabilnega ljudstva tudi zaradi izredne sposobnosti svoje vlade, da odkrije in razminira revolucionarne grožnje. Del razloga za to sposobnost so skrbne priprave države, da se zaščiti pred NAMI.

Da se reči, da te priprave omogočajo vladi, da se izmakne ljudstvu. Leta bodo minila, in morda bo bolj zatiralska vlada, kot smo jih doslej poznali, izkoristila ta oklep za zlo. Pa vendar bi bilo naivno (tako se mi vsaj zdi) zahtevati, naj se ta oklep zavrne. V pogojih našega sveta, kjer lahko države zelo hitro naredijo veliko škodo ena drugi, nas lahko vse reši, če bo naša vlada zmogla vzdržati pred grožnjo napada. Če sovražnik ne more uničiti nje, ima komajda kak razlog, da napade nas.

Nedavno se je pojavil tretji dober razlog za objavo. »ABC« primer, ko so bili dva novinarja in bivši vojak obtoženi izdaje državnih tajnosti, se je vlekli čez 1977 in jeseni 1978 prišel do sodišča. Država je menila, da novinar, ki — kot to delam jaz — zbira objavljene informacije in iz njih izpeljuje zadeve, ki bi jih vlada rada ohranila v tajnosti, s tem prekrši zakon. (Obsodb ni bilo), a že to, da je prišlo do sojenja, kaže, da je treba braniti pravico, da opazuješ, da misliš, da izpeljuješ sklepe. Najboljša obramba neke pravice je, da jo uveljavljaš. To dela ta knjiga.

(...)

Peter Laurie

predpostavljene, ki so doživeli posledice, kakršne običajno čakajo udeležence po neuspehu takšnih podjetij.

Moralna tega žalostnega dogodka je, da mora biti sedež vlade zaščiten pred napadom in infiltracijo. Smiselno je, da je fizično oddaljen in da je vstop težak celo tistim, ki tam delajo. Nujnih je več komunikacijskih sistemov — če bi zarotniki presekali telefonske linije SS, Hitlerja ne bi mogli nihče opozoriti, kaj se mu pripravljajo. Vlada torej potrebuje različne vrste komunikacij, s katerimi naj upravljajo različne organizacije. Tako bo, če se spuntajo poštarji, vlada še vedno lahko upora-

(iii) vojna proti orožju (*counter-force war*), kjer je civilno prebivalstvo irelevantno;

(iv) vojna proti mestom, kjer je to prebivalstvo orožje v vojni (sovražnik pričakuje, da bo imelo vojne dovolj in bo od vlade doseglo kapitulacijo)

V primeru (i) moramo v vseh državljanih videti potencialne sovražnike režima. Kot kleno pove priročnik britanske armade *Kopenske operacije III: protirevolucionarne operacije*, so nujni naslednji ukrepi:

(i) uvedba izjemnega stanja (da so ukrepi legalni);

PETER LAURIE

REVOLUCIJA — KAKO

jih lahko pričakovali v Britaniji. Ostanejo nam domneve in ugibanja. (...) Žal je kljub obsežni literaturi o teoriji revolucije napisanega zelo malo o tem, kako doseči, da bi takšna stvar uspela danes.

Sorokin je pregledal 1622 zgodovinskih dogodkov, ki bi se jih dalo opisati kot revolucije. Le pet odstotkov se jih je izteklo brez vidnega nasilja. V povprečju pa so minile zelo hitro — njihova kritična obdobja so trajala le po nekaj tednov.

Druge poti se je lotil Edward Luttwak (*Coup d'Etat*, London 1968). Preučil je 381 poskusov za neustavno spremembo oblasti med 1946 in 1964 in opazil, da je bila med različnimi metodami (demonstracije, puč, vojaški upor, gverila, ...) najpogostejša na odru ljudska vstaja z neredi in demonstracijami (40 %), puč se je pojavil le v 23 % — bil pa je veliko uspešnejši, saj so pučisti v treh primerih od sedmih dosegli jasno zmago nad režimom. Čeprav prihaja večina primerov iz nerazvitih držav, kjer je položaj drugačen kot pri nas, se zdi, da tehnološki razvoj favorizira puč in ozi upanje za uspešno ljudsko vstajo. Že 1917 je strelna moč vojakov z mitraljezi jasno kazala Trockemu (*Lenin tega ni razumel*), da je revolucija množice kaj neobetavno podjetje. Strelna moč redne vojske je sedaj trikrat večja kot v času Oktobra. Edina dobra novica je, da so komplicirane moderne armade veliko bolj odvisne od tehnikov, da so ti tehniki včasih civilisti, da prihajajo iz povsem drugačnega političnega okolja od poklicnih vojakov in da jih je zato morda lažje dobiti na svojo stran.

V klasičnih časih si organiziral revolucijo tako, da si zbral množico in šel obiskat kralja, imperatorja, cesarja, šah-in šaha, skratka tistega, ki je bil na tronu. Tradicionalno si ga našel v njegovih palači, obdanega z vojsko — in vojaki so s svojim superiornim orožjem ponavadi odločili, kdo bo vladal naslednjega dne. Zato se je moder revolucionar vselej poskušal že nekaj prej domeniti z vojaki. Pri zbiranju množice si si pomagal z družbenim nemir, za tega pa je tradicionalno poskrbel režim v obliki pomanjkanja hrane, inflacije, izgubljenih vojn ali odirskih davkov. Tako je francosko revolucijo uvedel državni bankrot, ki so ga v Parizu začutili, ko je zmanjkalo kruha — in prvo javno dejanje revolucije je bil pohod pariških revežev na Versailles, subtilno izveden z ženskami v prvih vrstah (nekateri trdijo, da so hodili med njimi preoblečeni agitatorji). Ženske so ponižno prosile kralja za kruh in vojaki niso hoteli streljati.

Ta isti vzorec je nameraval 1917 uporabiti Lenin. Za nemir so poskrbeli Nemci, ki so premagali rusko vojsko. St Petersburg je bil poln dezerterskih iz razhajkanih armad. Množice so se dan in noč premikale po cestah. Kerenski, premier, se je ravnal po najboljših idejah svojega časa. Pred Zimski dvorec, Tauridsko palačo, ministrstva in telefonsko centralo je postavil oddelek kozakov in kadetov, ki so čakali, da množica pridre po avenijah in se nasadi na njihove bajonete.

Trocki je razmišljal drugače. Domislil si je, da izkoristi splošno stavko, ki naj bi uvedla konflikt, za infiltracijo tehničnih centrov moči — infrastrukture države, kot jo sedaj vidimo. Meril je na telefonsko centralo, elektrarno in okrajne elektrodistribucijske postaje, železniške signale, kretnice, telegrafe, vodovodne in kanalizacijske sisteme. Kolege je prepričeval, da hiš, v katerih sedi oblast, sploh ni potrebno zavzemati, če lahko uradnikom prepričajo izdajanje ukazov in sprejemanje informacij. Če tem zgradbam hkrati še odreže vodo, elektriko in kanalizacijo, boš zmagal v tednu dni.

Trockijeva tehnična revolucija se je izvedla pred Leninovo klasično. Bila je tako spektakularno uspešna, da one druge skoraj ni bilo treba. Odpor je bil tako slaboten in tehnika tako nezamisljiva, da so naskočne skupine lahko vadile v samih operativnih ciljih. Njegovi mornarji so se v dnevih pred napadom mirno sprehajali po glavni telefonski centrali. (Pred vrati so kozaki pričakovali valečo množico.) Branilci države so tako prepričano pričakovali nekaj drugega, da je direktor elektrarne toplo pozdravil tri Trockijeve tehničke, ki so prišli na dan prevrata, prepričan, da so

Pred zunanjimi obiskovalci jih je razmeroma lahko obvarovati, veliko težje pa prepričati subverzivne dejavnosti tam zaposlenih. Največja grožnja moderni državi — kot virus, ki paralizira živčni sistem svojega gostitelja — je prestop delov njenih lastnih oboroženih sil v prevratniške vrste, spreminjanje njenih tehnikov v saboterje, njenih uradnikov obveščevalce upora.

Zarota generalov proti Hitlerju leta 1943 je morda še najboljši primer delovanja prevrata v moderni tehnični državi. Čeprav je bil med njimi Giskes, šef *Abwehrove* signalske organizacije, zarotnikom ni uspelo prevzeti popolnega nadzora nad komunikacijskim sistemom. Prevrat je zlorabil načrt, ki ga je pripravila armada (po Hitlerjevemu nalogu), da bi ob grožnji ljudske vstaje zavzela ključne točke v večjih nemških mestih. Načrt je bil odvisen samo od *Abwehra* (vojaške obveščevalne službe), tako da bi bil proti SS enako učinkovit kot proti kateri koli revolucionarni skupini. In SS bi bila očitno skupina, ki bi ji bil Hitlerjev padec najmanj pogodu. Žal je bilo v Hitlerjevem štabu v Rastenburgu pet komunikacijskih centrov: trije pod Giskesovo komando — ti so po Stauffenbergovi bombi obmolknili — in dva, ki ju je nadzoroval SS. Giskes si teh dveh ni upal dotakniti. Še slabše, ni si upal poslati ukaza, naj *Abwehr* prevzame kontrolo države. Tako med dvema urama Stauffenbergovega leta v Berlin njegovi tamkajšnji kolegi — poveljniki *Abwehra* — niso storili ničesar resnega. Na večer tega nesrečnega dne so poslali manjši oddelek pehote z nekaj tanki in topništvo, naj zasede vodstvo nacistične partije, kjer je sedel Goebbels, gauleiter Berlina. Le-ta je zvito povabil nepomembnega majorja, ki je vodil te čete, naj po SS linijah pokliče firerja v Rastenburg. Po izjemnem naključju je tega majorja Hitler nedavno osebno odkloval in moč se je še spomnil njegovega glasu. Prevrata je bilo konec. Po Hitlerjevih ukazih je major aretiral svoje

bilja vojaško mrežo.

Načrt generalov se je dokončno izjalovil, ko je Hitler uspel še isti večer po radiu govoriti Nemcem in s tem razbil glavni argument zarote — da je on, Hitler, mrtev. Za režim je življenjsko važno, da si varuje možnost sporočanja ljudstvu.

Iz teh modelov lahko izvlečemo nekaj splošnih sklepov o sedežu vlade, ki bi bil varen pred revolucijo:

(1) Fizično oddaljen, težko ga je najti, težko je vstopiti. Da se ga brani pred gverilskim ali padalskim napadom.

(2) Splača se ga razcepiti na majhne dele: tako se ga lažje brani, zarote v štabu — posebno med tehničnim osebjem — so težje, saj morejo tudi njihova sporočila potovati po kanalih, ki jih obvladuje in morda nadzoruje režim.

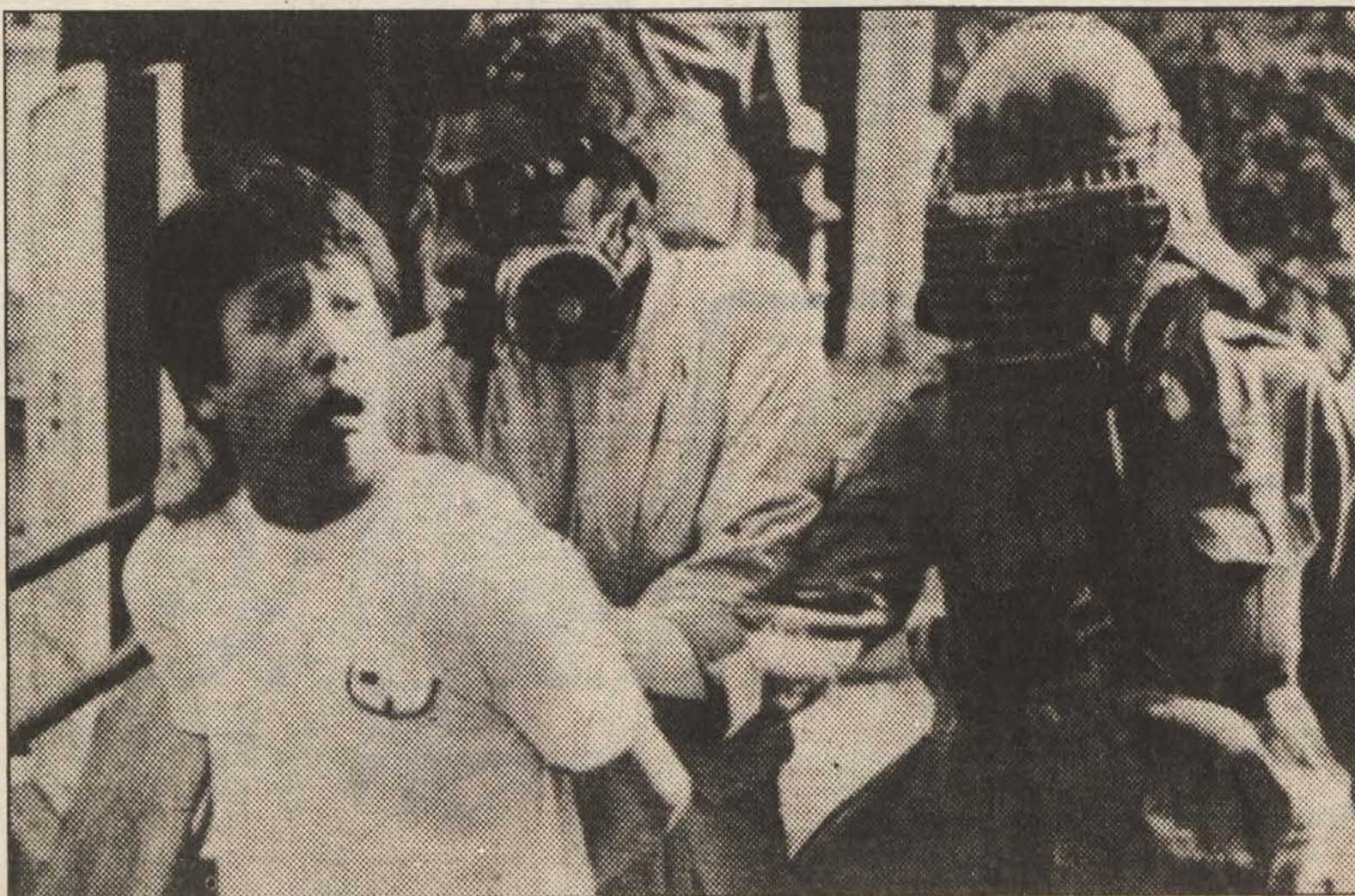
(3) Potrebuje pester komunikacije — različne tehnologije, različne poti. Potrebni so številni telefonski KV, UKV in mikrovalovski kanali.

Te specifikacije so kaj podobne tistim za atomsko trdnjavo. Lahko revolucija uspe, tudi če vlada uboga te nasvete? Katherine Chorley piše v eni prvih sodobnih študij o tem vprašanju: »Vlada statusa quo, ki imajo polno kontrolo nad svojimi oboroženimi silami in lahko te sile uporabijo v polni meri, imajo odločilno prednost, proti kateri je vsak upor brez upanja.«

Kakšni so v takšnih situacijah politični odnosi med vladajočimi in vladanimi? Najprej naj opozorim na razliko med revolucijo ali državnim udarom in atomsko vojno. Kar se tiče infrastrukture oblasti, si ti grožnji nista dosti različni, javnost pa ju seveda povsem drugače dojema. Imamo torej štiri glavne možnosti rušenja oblasti:

(i) revolucija, ki potegne svoje voditelje na vrh;

(ii) državni udar, ki prenese moč z ene majhne skupine na drugo — s tehničnimi, političnimi ali drugačnimi sredstvi;

Šele ko sem imel intervju z Vladimirjem Arzenškom v žepu, sem se zavedel, kakšno delo sem opravil. Niso bile težave na strani kateregakoli od naju dveh, pač pa so bila vprašanja tista, ki so zahtevala temeljite odgovore. Namesto lahkotnega klepeta je pogovor postal podoben tistim ostrim in doslednim analizam, po katerih Arzenška poznamo in po katerih je mož marsikomu trn v peti... To seveda ne pomeni, da v pogovoru nisva razdrla kakšne vesele na račun pravkar prekopane preteklosti in vprašiljeve prihodnosti — vendar vam morajo ta vprašanja in njih odgovori zaradi objektivnih razlogov ostati skriti. Kar pa skrito ne sme in ne more ostati so raziskave o strukturah moči v podjetjih, ki jih je Vladimir Arzenšek opravljal dolgo vrsto let in njegove interpretacije naše nič kaj rožnate stvarnosti...
Prijetno branje!

Tovariš Arzenšek, z raziskavami o distribuciji moči v delovnih organizacijah se ukvarjate že dalj časa. Kakšen je položaj in kakšne so tendence v porazdelitvi moči danes?
Raziskave kažejo, da je nedemokratska, oligarhijska struktura moči trajna lastnost naših delovnih organizacij. In to navkljub dejstvu, da je prišlo v sedemdesetih letih do pomembnih institucionalnih sprememb; tu mislim predvsem na ustanavljanje temeljnih organizacij združenega dela z večjo vlogo neposrednega odločanja delavcev in uvedbo delegatskega sistema. Uprava podjetij dominira nad delavskimi sveti. Moč je dimenzija družbene razloženosti in težko si je zamisliti, kako spremeniti porazdelitev moči v organizaciji s pomočjo prazdelitve formalne oblasti, ki daje delavskemu svetu velika pooblastila. Neenaka moč ni samo pojav, ki je značilen za delovno organizacijo, ampak je bistvena značilnost socialne stratifikacije v globalni družbi. V družbi vladajo odnosi ekonomske in politične dominacije.

Kot raziskovalec ste se več kot desetletje ukvarjali z vprašanjem razdelitve moči v podjetjih ter z vprašanjem štrajkov. Kako torej po izsledkih raziskav ocenjujete sedanje stanje? Ali velika normativna moč delavcev pomeni tudi dejansko moč delavcev, ali pa je prej take narave, da resnično moč celo zavira?

Ideološki pomen normativno-institucionalnega sistema je v pojmovanju oligarhičnosti jugoslovanske družbe kot nekaj začasnega, kot »prehodno obdobje«. Deterministični pristop k razvoju družbe ne dvomi v pozitivno evolucijo obstoječega sistema, kar onemogoča načrtovanje in izvajanje družbenih sprememb, povezanih s stvarnimi razmerami v družbi. Res bi lahko rekli, da je neutemeljena normativna moč delavcev kot institucionalizacija programske vrednostne strukture ovira za realno demokratizacijo družbe.

Ali bi po vašem mnenju legalizacija štrajkov pomenila korak naprej v razreševanju »pat položaja« v sferi industrijskega konflikta? Zakaj je ta ideja s pozicije oblasti še vedno nesprejemljiva?

Legalizacija bi pomenilo pravico delavstva do boja za svoje interese. Delavci kot družbena skupina bi predstavljali sistem kolektivne akcije in sleherni sistem akcije predstavlja generator družbene moči. Takšen razvoj bi pomenil tudi možnost, če že ne nujnost nastanka avtonomnih sindikatov. Fundamentalna posledica obstoja avtonomnih sindikatov in njihove pravice na štrajk bi bila bistvena prerazdelitev moči in vpliva v prid delovnim ljudem, ki svobodno in javno izražajo svoje interese. Prišlo bi do omejevanja neformalnih izvajanja moči s strani političnih in ekonomskih elit ter do večje odgovornosti močnih. V delovnih organizacijah bi obstoj delavstva kot avtonomen sistem akcije povečal samoupravni značaj upravljanja; predvsem bi omogočil demokratičen izbor in zamenjavo profesionalne uprave ter njeno večjo odgovornost. Takšna institucionalna sprememba bi imela posledice ne le na ravni podjetja, ampak tudi v globalni družbi.

Politična birokracija seveda nima nikakršnega interesa za preseganje situacije, v kateri so delavci neavtonomni in neorganizirani. Na sejah slovenskih partijskih forumov je bilo izraženo mišljenje, da legalizacija stavke ne sme predstavljati politične svobodščine kot klasične politične pravice. Govori se o tendenci formalističnega liberalizma, ki postavlja zahtevo po legalizaciji stavk in pri tem izhaja iz meznega po-

den od partijskih plenarov posevečen problematiki političnega pluralizma, ki predstavlja eno od največjih inovacij socialistične misli v deželah, kjer vladajo komunistične partije. Ideološki molk o konceptu političnega pluralizma je znak nepripravljenosti jugoslovanske politične birokracije za odpravljanje enopartijskega sistema.

Kakšen je danes položaj sindikatov glede na interese delavcev? Kako bi lahko preprečili odtujevanje oligarhičnih vrhov od interesov delavstva? So neodvisni sindikati rešitev tega problema?

Sindikati niso avtonomne delavske organizacije in ne zastopajo delavskih interesov. Njihovi funkcionarji bolj izražajo interese vodilnih oseb. Sindikalni forumi so del politične birokracije. Večina delavcev v raziskavah izjavlja, da niso člani sindikata. Na drugi strani si delavci želijo neodvisen sindikat, ki bi imel reprezentativno in zaščitno funkcijo. Neodvisen sindikat bi vplival na odločitve v globalnem sistemu. To bi omogočalo dekoncentracijo upravljaljskih funkcij in s tem dekoncentracijo moči. Tu zavedamo v enega najtežjih problemov socialističnih družb. Moč državno-partijskega kompleksa temelji na enotnosti političnega in ekonomskega monopola. Družba nima nikakršnih možnosti, da odloča o distribuciji investicijskih fondov in fondov potrošnje. V tem smislu je socialistični sistem dosti rigidnejši od kapitalističnega, saj ne obstajajo politični mehanizmi, preko katerih bi lahko različni deli družbe izražali svoje interese in jih nato uresničevali preko zakonodajnih in izvršnih organov.

Ali obstaja razlika med samoupravljanjem kot institucionalnim sistemom in samoupravljanjem kot avtonomno delavsko akcijo? Kje je razlika? Ali lahko argumentirate tezo, da je »bilo samoupravljanje uvedeno od zgoraj«?

Nedemokratska struktura moči je izraz institucionaliziranega samoupravljanja in avtonoma delavska akcija je koncept, ki naj bi spremenil razmerje moči med delavstvom na eni strani ter ekonomsko in politično elito na drugi. Temeljna nezadostnost institucionalnega sistema samoupravljanja se kaže prav v njegovi nesposobnosti, da zagotavlja socialno integracijo delovnih kolektivov, se pravi reševanje interesnih konfliktov. Te funkcije delavski sveti zaradi svoje nesamostojnosti in podrejenosti upravi ne opravljajo.

Koncept avtonomne delavske akcije, ki je še danes docela aktualen in pravzaprav postaja vsak dan aktualnejši, je že pred dvajsetimi leti definiral Josip Županov. Izhajal je iz že omenjenega dejstva, ki ga kažejo empirične raziskave, da uprava podjetij dominira nad delavskimi sveti in delavci. Problem je v tem, kako doseči enakomerno distribucijo moči v socialnem sistemu delovne organizacije. Ker je ta sistem heterogen in razpršen, mora dobiti določeno institucionalno obliko, da bi lahko deloval kot avtonomen sistem akcije. Institucionalizacija pa je vselej povezana z birokratizacijo, a birokratizacija — to je izdajanje profesionalnih predstavnikov delavcev iz množice navadnih članov — pelje k neenakomerni, oligarhični distribuciji moči. Da bi se to ne zgodilo, predlaga Županov »minimum institucionalizacije«. Tega ne pomeni zgolj kvantitativno, kot zmanjševanja števila organizacijskih oblik samoupravljanja — svetov, odborov, komisij itd. — ampak tudi kvalitativno. Demokratski socialni sistem mora omogočati izražanje in predstavljanje skupinskih interesov, kar pomeni, da se institucionalno definirajo pogoji avtonomne akcije vseh skupin in interesov v delovnem kolektivu. Tu gre za pravila vedenja, kriterije vrednotenja in presojanja, definicijo dopuščenih sredstev in postopkov. Probleme in konflikte v kolektivu ne rešujejo organi, ki predstavljajo nekakšen homogen kolektiv, ampak tisti, ki jih to neposredno zadeva, in to v okviru institucionalno priznanih pravil igre. Avtonomna akcija kot izvor moči delavcev bi bila trajno aktivna tudi brez štrajka, ki bi bil poslednje sredstvo reševanja konfliktov.

To, da je bilo samoupravljanje v Jugoslaviji uvedeno od zgoraj, kot državna ureditve, je očitno. Zgodovinsko gledano je samoupravljanje produkt družbenih gibanj, predvsem delavskega gibanja. Ne pripada kategoriji struktur in reda, ampak je specifična oblika spontane delavske družbene vede. Samoupravljanje lahko nastane samo od spodaj, kot kolektivna akcija samih delavcev. V Jugoslaviji naj bi se razvilo z evolutivno preobrazbo obstoječe strukture državnega socializma. Sociološka naivnost načrta je v pojmovanju, da lahko pravno-institucionalne reforme nadomestijo avtonomno delavsko akcijo. Jugoslovansko samoupravljanje predstavlja poskus iztrgati historično prakso sistema svetov iz konteksta evropskih revolucij in jo uvesti v postrevolucionarno obdobje enopartijskega sistema. Družbeni razvoj Jugoslavije po letu 1950 dokazuje, da evolucija enopartijskega sistema ne more pripeljati do republike svetov. Tragična protislovnost revolucionarne motivacije jugoslovanske partije izvira iz zgodovinskega dejstva, da partijski sistem v evropskih revolucijah ni bil realizator, ampak likvidator sistema svetov.

Kakšna je vloga komitejev za SLO in DS danes? Kako je ta vloga pravno normirana? Kakšno je delovanje v praksi?

Predsedstvo sveta Zveze sindikatov Jugoslavije se je oktobra 1986 izreklo proti legalizaciji štrajkov. Za to sejo je bila pripravljena analiza, ki govori tudi o vlogi komitejev za SLO in DS. Ugotavlja vse močnejše delovanje teh

komitejev, ki ne omejujejo svoje aktivnosti samo na oceno varnostno-politične situacije, ampak so vedno bolj nosilci aktivnosti pri reševanju neposrednih povodov prekinitev dela. Igrajo vlogo zaščitnikov obstoječih razmer in birokratskih sil v kolektivu. Najbolj se potrudi pri iskanju organizatorjev štrajka in ugotavljanju njihove odgovornosti.

Janez Janša ugotavlja, da imajo komiteji za SLO in DS velike pristojnosti. Represivnost njihovih ukrepov je v dosedanji praksi v Sloveniji manjša, kot bi lahko bila glede na zakonske možnosti. Janša pa se sprašuje, kaj si lahko vseh skupin in interesov v delovnem kolektivu. Tu gre za pravila vedenja, kriterije vrednotenja in presojanja, definicijo dopuščenih sredstev in postopkov. Probleme in konflikte v kolektivu ne rešujejo organi, ki predstavljajo nekakšen homogen kolektiv, ampak tisti, ki jih to neposredno zadeva, in to v okviru institucionalno priznanih pravil igre. Avtonomna akcija kot izvor moči delavcev bi bila trajno aktivna tudi brez štrajka, ki bi bil poslednje sredstvo reševanja konfliktov.

Ukinjanje politične emancipacije in politične demokracije v socialističnih državah ne pomeni samoorganizacije družbe, ampak stabilizacijo enopartijskega sistema. Strah, ki so ga imeli najšteviki v Rusiji pred preuranjenim poseganjem po oblasti, je izhajal iz predpostavke, da je določena raven civiliziranosti, razvoja produkcijskih sil in političnih svobe-

ščin nujen pogoj za sleherno socialistično revolucijo. Politična birokracija propagira državljanske svobodščine kot formalne, ki da so zato pod ravni socializma. Temeljna mentaliteta socializma je pomanjkanje patetičnega občutka za svobodščine, ki ne služijo ničemu, ki so vrednote same na sebi. Na drugi strani pa kontrola državljanov nad socialistično državo zahteva politične in državljanske svobodščine. V imenu takšne instrumentalnosti seveda ni mogoče zavreči teh svobodščin kot meščansko obliko demokracije.

Povrnili bi se na problem legalizacije stavk in na mišljenje slovenskih partijskih funkcionarjev, da ta ne sme predstavljati politične svobodščine. Ideološko vzeto gre spet za totalitarno zanikanje kumulativnega smisla svetovne zgodovine: pravica do stavke je buržoazna pravica in zato pod ravni samoupravnega socializma. Kdor trdi, da pravica do stavke je buržoazna državljanska in politična pravica prebivalcev Jugoslavije, se ne strinja z Zakonom o ratifikaciji mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki ga je sprejela zvezna skupščina januarja 1971. Takšno stališče je privatna zadeva posameznika.

Nekateri teoretiki postavljajo v sedanjih družbah na prvo mesto konflikt med nosilci državnih aparatov in njihovimi uporabniki? Ali tudi v naši

nanten. Gre za protislovje med produkcijskimi silami in produkcijskimi oдами. Rešitev je v tem, da postane določen razred dominanten povsod, da ima ekonomsko, družbeno in politično moč. Paradigma je buržoazija. Buržoazna revolucija je mehanizem, ki vzpostavlja uravnoteženo stratifikacijo tako, da koncentriira vse dimenzije moči v rokah enega razreda. Po marsistični teoriji obstaja v socialističnih družbah ključni konflikt med partijsko in državno birokracijo na eni strani ter inteligenco na drugi. Moč birokracije izvira iz kontrole nad političnim in administrativnim aparatom. Moč inteligence izvira iz znanja in sposobnosti, ki so osrednjega pomena za ekonomski razvoj v moderni industrijski družbi.

Marko Kos v Naših razgledih ugotavlja, da se je naša tehnična inteligenca spremenila v nezainteresirane uradnike. Umaknila se je v svojo privatnost in se posveča sivi ekonomiji. Janez Jerovšek v raziskovalni nalogi »Mikro in makro blokade v inovacijski dejavnosti« ugotavlja, da inteligenca ne kaže želje, da bi se organizacijsko formirala kot politična sila. V socialnem pogledu nima nobenih izdelanih političnih idej ali platform. Lahko bi rekli, da gre za temeljni nesklad med strukturnim položajem inteligence v družbenem sistemu in njeno vrednostno orientacijo. V smislu marksistične terminologije je izobraženstvo v

Jugoslaviji sloj po sebi, ni pa še sloj za sebe.

Kljub marxistični pretpostavki o komunizmu kot o »racionalni ekonomiji« je praksa socialističnih dežel prenapolnjena z neverjetnim voluntarizmom. Odkod takšna razlika?

Dominacija politike nad ekonomijo je vir voluntarizma v socialističnih deželah. Sociološka analiza skuša uporabiti marksizem za kritiko voluntarizma in leninizma. Po Marxu je historični razvoj družb tesno povezan z vsakokratno vladavino tistega razreda, katerega člani imajo značilnosti, ki najbolj ustrezajo za reševanje novih materialnih in institucionalnih nalog. Dokler nek družbeni razred ni dosegel tega stanja prevlade znotraj starega reda, ne more izvršiti sistema spremembe. Ideja, da lahko proletariati prevzame oblast, ko je še docela podrejen razred, je leninistična. To, kar se je zgodilo v Sovjetski zvezi, ni zgolj preprosta posledica revolucije v zaostali deželi, ampak rezultat dejstva, da je bil proletariati v docela podrejenem položaju. Zavladala je partijska in državna birokracija.

Kako doseči učinkovitost sistema v okviru visoko centralizirane ekonomije? Komandni sistem je učinkovit v zgodnjem obdobju

O aidsu, novi in po zatrjevanju mnogih tudi najbolj grozni in krvoločni boleznini tega sveta, je bilo že ogromno napisanega. S to temo so se vsak po svoje ukvarjali praktično vsi mediji, bolezen pa je še vedno v marsičem uganka tako za laike kot za strokovnjake.

Vitko Kogoj, 39 novinar, urednik prvega zbornika domačih in tujih tekstov o aidsu v slovenščini, se že nekaj let ukvarja z boleznijo in pojavi, ki jo spremljajo. Njegovo siceršnje novinarsko delo je bilo mnogokrat napadeno, a stanovski kolegi so mu letos podelili dali Tomšičevo nagrado za novinarske dosežke v zadnjem letu.

se Vzhoda virus izogiba. ŽRN je imela tako 23. aprila letos registriranih 1025 bolnikov, NDR pa do 30. decembra lani le enega. Glede na precejšen pretok ljudi, sicer le v eni smeri, in stike — konec koncev so vsi en narod — je razlika šokantna.

KAT.: V poletnih mesecih teče v Evropi velika reka turistov v smeri sever-jug. Pomladi so ocenjevali, da bo Jugoslavijo obiskalo okrog 5000 tujcev, oku-

tem raje ne razpravljajo, poleg tega pa velja tema za sluzasto. A odnos se je do danes vendarle malce spremenil. O spolnih boleznih se fine družbe niso nikoli pogovarjale, poznale pa so jih. Skrbi me nekaj drugega, to kar ugotavljata Helmov in Stiller v že omenjenem memorandumu. »V naši družbi obstaja presenetljiva nesposobnost za pravilno oceno plazečih se katastrof.« Aids je že precej časa katastrofa, a vidni del ledene gore je neznaten. Lju-

Pred dvema letoma sem gledal na prvem programu italijanske državne televizije (ki ni ravno nenaklonjen Američanom) oddajo o začetkih širjenja aidsa. Zanimanje mi je vzbudila izjava ameriške znanstvenice Jane Geas s harvardске univerze, ki je raziskovala podobnost in razširjenost pojavnih oblik aidsa in neke oblike prašičje mrzlice, ki se je pojavlja

in sploh vsi »drugače« ljudi spravili v lagerje. V spominu na polpreteklo zgodovino se nam ta rešitev ne zdi sprejemljiva. Ne gre stvari politizirati, ker bi to pomenilo potop v kaos, kjer bomo vsi skupaj pozabili, kaj je glavni problem. Glavni problem pa je, kako upočasniti — ne preprečiti, nihče si ne drzne upati v to — širjenje virusa. Iz tega sledi vprašanje: ali je dopustno uporabiti vsa sredstva, ki količkaj upočasnjujejo epidemijo? Ali pa so dovoljena

samo tista sredstva, ki so še sprejemljiva za politično prepričanje neke večine? To je pomembno vprašanje in ne obračuni preko starih barikad. Če sem zelo ciničen, mislim, da je ta diskusija o problemu karantene sedaj, ko je okužen vsak sto- ali desettisoči, drugačna, kot bo takrat, ko bo okužen vsak četrti ali peti. V državi New York imajo pol milijona okuženih. Najudobneje je biti sedaj liberalen in kričati proti represivnim ukrepom. To je zelo grda matematika, etično vprašanje, pred katerim se večina umika, celo beži. Ne bo mu ubežala. A takrat ne bo več govora o človeških pravicah. Bojim se, da bodo zmagala čustva, srd neke iracionalne množice. O aidsu se ne bo mogoče racionalno pogovarjati, ko boš imel v vsakem kolektivu ali družini bolnike. Bolnike, ki se morda lahko za svojo bolezen zahvalijo predvsem svoji liberalni družbi. Ko pa ji bo ta ista družba — sodelavci, družinski člani — zagledala, bo nenadoma postala zelo neoliberalna.

NEVARNOST PLAŽEČE SE NEV

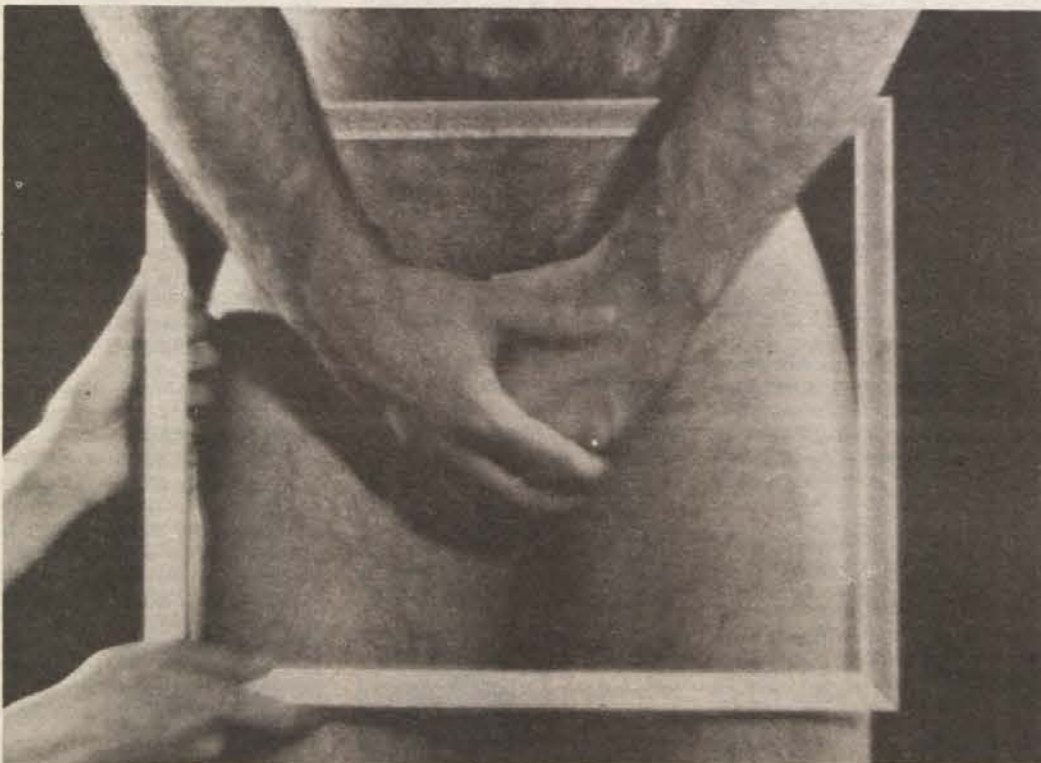
KATEDRA: Bolezen je nova, drugačna, težko razumljiva. Po uradnih podatkih svetovne zdravstvene organizacije (WHO) je na svetu okrog 60 tisoč bolnikov. Pri nas jih je do 21. oktobra umrlo 14.

Kogoj: Osnovna značilnost razvoja boleznini je, da je presenetil medicince vseh smeri (virologe, epidemiologe, infektologe), tudi tiste na najvišjih ravneh in tudi WHO. Slednja je to tudi priznala, ko je konec lanskega leta poslala človeštvu oz. državam članicam poziv, da je treba na ta problem gledati kot na največjo grožnjo človeštvu v tem stoletju. Pri tem pa stroka danes zelo malo ve o aidsu. Niso še raziskani načini prenosa, pa še to vemo, da tisto, kar danes vemo, ni zanesljivo. Zanesljivo pa je, da se je virus iz t. i. rizičnih skupin začel širiti med celotno prebivalstvo. Absolutno vzeto, odstotki še niso zaskrbljujoči in mnogo ljudi verjame, da zadeva še ni huda.

KAT.: Zanimivo je, da prihaja do velikih razhajanj med uradnimi

držav članic. Njeni strokovnjaki pa menijo, da je na svetu bolnih 100 do 150 tisoč ljudi. Če to število pomnožimo s 50 do 100, dobimo približno število okuženih (seropozitivnih). Teh naj bi bilo vsaj deset milijonov. Generalni direktor WHO, dr. Halldan Mahler, napoveduje, da bo v naslednjem desetletju inficiranih sto milijonov ljudi. Število okuženih se podvaja vsakih osem do petnajst mesecev, precizni Nemci pa so pred kratkim izračunali, da je pri njih podvojitvena doba 9,3 meseca.

Ocene o verjetnosti, da bo okuženi zboleli, so zelo različne, a odstotek se je za obe obliki boleznini (aids in ARC) nenehoma zviševal. 1984 je veljalo, da zbolita dva od stotih okuženih. Jeseni 1985 so strokovnjaki govorili o največ sedmih odstotkih. Konec minulega leta je ameriška akademija znanosti objavila podatek, ki govori o 25—50 % možnosti, kasneje so v Frankfurtu sporočili, da gre za 70 % verjetnost. Na koncu te verige procentov pa je trditve ameriškega virologa, soodkritelja

nih z virusom aidsa. Naši uradni krogi so napovedali široko osveščevalno akcijo. Pa nič.

Kogoj: O vplivu turizma na širjenje aidsa ni pri nas nikakršnih uradnih podatkov ali ocen. Vsi se sprenevedajo. Zahodnoevropski turisti so običajno bolj informirani kot pa naši ljudje. Vsaj možnost imajo. Na aids gledajo bolj zrelo človeško od preplašenih in zavrtih funkcionarjev na različnih ravneh pri nas. Umaknili so plakate, namenjene tujim turistom. Letake z opozorili za turiste delijo celo v Braziliji, ki velja za manj razvito in zelo katoliško. Pri nas pa se ljudje v nekaterih forurumih obnašajo bolj katoliško kot papež in manj razvito kot nerazvito. Problem turizma v senci aidsa je velikanski. Pogledimo slovensko obalo — veliko ljudi živi od nočnega življenja. Tu ne gre brez seksa. Obstajajo indici, da prostitucija zadnje čase dobiva nov polet. Padanje življenjske ravni seveda spodbuja vse oblike pridobitniške dejavnosti. A pri nas prostitucije uradno ni. Videl sem poatke iz Čila, kjer se je zaradi gospodarske krize veliko mladih ljudi začelo ukvarjati s prostitucijo. Naša država je s Čilom primerljiva po obsegu gospodarske krize in vse večjem deležu prebivalstva, ki se lovi na robu eksistence.

KAT.: Odkod pravzaprav virus? Američani trdijo, da iz Afrike. Vzhodnonemški virolog Segal pa verjame, da je prišel iz ameriških laboratorijev.

Kogoj: Vemo, da je bilo v vsej človeški zgodovini primerljivih epidemičnih boleznini tako malo, da jih lahko preštejemo na prste. Od kod torej ta? Žal je to akademsko vprašanje, saj odgovor

la na Karibih v začetku 70. let. Za mnenje je prosila tudi ameriški epidemiološki center CDC v Atlantici, vendar niso hoteli ničesar komentirati. Šlo je za čas kubanske krize, ko so Castro in njegovo deželo hoteli zlomiti tudi gospodarsko. Ameriško časopisje je konec 60'ih in začetek 70'ih pisalo, da je CIA eksperimentirala z virusom, ki naj bi pomoril veliko prašičev.

Nek naš strokovnjak, ki je že pred leti hodil na simpozije o aidsu, mi je pripovedoval, da poskušajo Američani na vse kriplje prepričati ostale, da je virus dejansko prišel iz Afrike. To so le domneve. Vendar pa več evropskih strokovnjakov dvomi v afriški izvor boleznini. Hamburški Spiegel je 18/11/85 zapisal: »Znanstveniki v Hamburgu in Göttingenu so preiskali globoko zmrznjene krvne vzorce iz Afrike. Protitelesa povzročitelja aidsa so našli le v vzorcih, starih največ tri leta. Pred tem, pravi hamburški tropski medicinc Herbort Shmitz, ni bilo tam nič. Po njegovem mnenju so aids v Afriko »zajamčeno uvozili belci.« Nemci so lahko dokaj nevtralni, saj gre pri izvoru aidsa za spor med Američani in Afričani.

Pa vendar prevladuje uradna virološka teza, da je bilo tak virus vsaj tedaj nemogoče narediti. Prvič naj bi ga uspeli sintetizirati šele pred nekaj meseci v Angliji.

KAT.: Aids tudi našim krajem ne bo prizanesel. Pa vendar je za večino ljudi ta bolezen nekaj abstraktnega.

Kogoj: Ne le za večino, skoraj za vse. Tudi za tiste, ki bi po kvalifikacijah in položaju morali imeti mnenje. Mnogi so nedovzetni in po liniji najmanjšega odpora o

dje se ravnajo predvsem po svojih čutilih. Nekateri celo zelo ponosno trdijo: česar ne vidim, česar ne slišim, tega se ne bojim! Celo če vidijo in slišijo se vseh gredo junake.

Ta nesposobnost zaznavanja plazečih se katastrof je po svoje tudi razložljiva. Politiki imajo veliko opravkov s prav krepko vidnimi katastrofami. Njihova energija je usmerjena v boj proti le-tem. A plazeča se katastrofa je lahko nekajkrat večja od tiste na mizi.

Včerajšnji načini razmišljanja niso najboljši vodnik v spopadu s povsem novo realnostjo.

KAT.: V Jugoslaviji od poletja sem pregledujejo vso podarjeno kri, oz. naj bi jo. V Sloveniji to delajo že mnogo dlje. V ZSSR so zakonsko predpisali, da lahko vsakogar na njihovem ozemlju pregledajo in tudi prisilno zdravijo. Ali ne gre za preveč represiven poseg, ali pa so ostre metode res edina možnost za zmago nad to kugo?

Kogoj: Gledamo protislovno situacijo. Takšni postopki so v nasprotju z zdravniško in človeško etiko, še posebej pa z liberalnimi prepričanji dvajsetega stoletja. Toda, če bi to vendarle bil način, da z zavestnim žrtvovanjem manjšine rešiš večino? Tako razmišlja veliko ljudi, nekateri tudi skoraj glasno. Vendar tega čisto na glas ne sme reči nihče, še manj pa politiki. Karantenske ukrepe — torej represijo — predvidevajo vsi zakoni za zatiranje nalezljivih boleznini. Tudi jugoslovanski. Za aids si tega nihče ne upa reči. Aids je povsem nova situacija. Karantenski ukrepi so do stokrat videti kot želja, da bi tujce

samo tista sredstva, ki so še sprejemljiva za politično prepričanje neke večine? To je pomembno vprašanje in ne obračuni preko starih barikad. Če sem zelo ciničen, mislim, da je ta diskusija o problemu karantene sedaj, ko je okužen vsak sto- ali desettisoči, drugačna, kot bo takrat, ko bo okužen vsak četrti ali peti. V državi New York imajo pol milijona okuženih. Najudobneje je biti sedaj liberalen in kričati proti represivnim ukrepom. To je zelo grda matematika, etično vprašanje, pred katerim se večina umika, celo beži. Ne bo mu ubežala. A takrat ne bo več govora o človeških pravicah. Bojim se, da bodo zmagala čustva, srd neke iracionalne množice. O aidsu se ne bo mogoče racionalno pogovarjati, ko boš imel v vsakem kolektivu ali družini bolnike. Bolnike, ki se morda lahko za svojo bolezen zahvalijo predvsem svoji liberalni družbi. Ko pa ji bo ta ista družba — sodelavci, družinski člani — zagledala, bo nenadoma postala zelo neoliberalna.

KAT.: Morda pa je bil Orwell le videc?

Kogoj: Orwell je aktualen, tudi, če govorimo o aidsu, kot človek, ki je izrisal podobo mogočnega svetovnega totalitarizma. Možnost, da zmes iracionalizma in tesnobe, strahu, obupa nad svojo nemočjo, razočaranja nad družbo, nad njenimi izvoljenimi in neizvoljenimi predstavniki, da ta zmes — iz zgodovine jo že poznamo — izbruhne in gre na barikade proti čemerkoli, nakar se da ukrotiti nekemu totalitarizmu sistemu, te možnosti se ob širjenju aidsa bojijo zelo resni strokovnjaki. Ni eden, ki o tem govori. Vediti pa je treba, da ne govorijo o prihodnjem letu ali desetletju. Toda plazeča se katastrofa je po današnji vrednosti neustavljiva. In lahko ocenimo, da bodo na neki točki ljudje terjali trdo roko. Morda pa bodo trde roke celo obvladale problem širjenja. Namenoma govorim o najbolj črnih scenarijih. Na Zahodu se o tem veliko diskutira, zelo odprto diskutira. Pri nas pa, ...no, ne bi ponavljali že povedanega.

KAT.: Kako je z razmerjem poklicna/človeška etika pri ljudeh, ki morajo prvi reševati problem aidsa, pri zdravnikih?

Kogoj: Mislim, da se bodo z nekaterimi etičnimi vprašanji znašli v hujši zagati kot doslej. Povedati ali ne povedati bolniku, da je okužen? In kako? Nekateri pri nas — ljudje iz visokih strokovnih krogov — so menili, naj zdravnik okuženemu molči. To je le navidezen humanizem. Tak ukrep se mi zdi nečloveški. Nečloveški do vseh ostalih, ki lahko zaradi takšne filozofije umro, pa okuženi sploh ne bo vedel, da jim je zavdal. Zgrozilo me je, da takšni ljudje obstajajo. Zdravniki, ki mislijo, da so vse znanje dobili z diplomo

Primorske novice so v oktobru izdale brošuro na 104 straneh. Naslov brošure je AIDS — PROBLEMI, PREVENTIVA, PERSPEKTIVA. Tekste je zbral, uredil in prevedel Vitko Kogoj. Knjižica stane samo 1200 din, naročite pa jo lahko na naslov: ČDO Primorske novice, oglašni oddelak, Ulica OF 12, 66000 Koper. Gre za zbornik že objavljenih in tudi avtorskih tekstov iz domačega in tujega časopisja. Prof. dr. Miha Likar: »Bralci bodo v knjižici novinarja Vitka Kogoja našli skoraj vse, kar danes strokovnjaki vedo o aidsu.«

podatki strokovne politike ter podatki in ocenami raziskovalcev.

Kogoj: Strokovnjaki, ki sedijo v institucijah, tudi strokovnjaki WHO, opozarjajo, da so številke dejansko mnogo višje od tistih, ki jih sicer sami uradno razglajajo. Še posebej drastičen je primer Afrike, kjer še lani uradno niso imeli nobenega bolnika. Države pač niso dajale podatkov o tem. Za to je tudi nekaj razumljivih razlogov, med njimi nerazvita zdravstvena služba. Po drugi strani pa se vlade mnogih držav bojijo, da bi informacije o aidsu povzročile gospodarsko škodo, predvsem turizmu. Tajska, npr., ki

virusa HIV, dr. Roberta Galla, ki pravi, da bodo zboleli vsi. V ameriški reviji Science so nedavno tiskali anketo z ducat najboljših prizanimi svetovnimi virologi, in na vprašanje, koliko okuženih bo zbolelo, so vsi odgovorili — 100 %. Smrtnost obolelih je prav tolikšna. Kdor zbolil, zanesljivo umre. Še nihče ni preživel.

KAT.: To so zelo pesimistične napovedi. Lahko bi torej sklepali, da bo ob koncu stoletja to že bolezen polovice sveta.

Kogoj: Nihče si ne drzne napovedati vesoljnega potopa. A številni strokovnjaki napovedujejo katastrofo, predvsem za deže-

Že zato, da se nekaj stori proti velikanskemu plazu stroškov, ki se zgrinja nad zdravstveno službo, se testiranju skupin prebivalstva ni mogoče odpovedati. V ZDA računajo, da bodo imeli leta 1991 približno 15 do 30 milijard mark stroškov z zdravljenjem obolelih za aidsom. Sedanji skupni stroški zdravljenja na stacionarnem in ambulantnem področju dosegajo v ZRN nekaj več kot 30 milijard mark. Ta znesek, ki pa ga verjetno sploh ne bo mogoče financirati, bo verjetno za zdravljenje za aidsom obolelih v ZRN dosežen sredi devetdesetih let. Primerjava stroškov s koristmi (računica costbenefit, op. ur.), pokaže, da je že pri 1500 preprečenih okužbah z aidsom testiranje skupin cenejše kot zdravljenje posledic okužb, ki bi jih bilo mogoče preprečiti.

dr. Gert Frösner, pismo uredništvu Süddeutsche Zeitung, 11. marca 1987 (iz Aids-problemi, preventiva perspektive)

ima močno razvit t. i. seksualni turizem, se je šele pred kratkim odločila, da bo nekako priznala problem aidsa. V Jugoslaviji je podobno, in v večini ostalih držav tretjega sveta tudi. Imamo slabo razvito osnovno zdravstveno službo, ki že iz strokovnih razlogov (če ne upoštevamo finančnih) ne izvaja preiskav in nima razvite diagnostike v obsegu, podobnem razvitejšim deželam. Pri nas gre tudi za to, da vlada specifično razpoloženje nerazvite dežele, kjer pretežni del prebivalstva, vključno s političnim vrhom, vidi v tej boleznini velikansko sramoto, tako da se problemi velikokrat tlačijo pod preprogo. Pa še za turizem se bojijo.

KAT.: Koliko jih zbolil, koliko jih umre?

Kogoj: Po zadnjem sporočilu WHO je na svetu čez 62000 bolnikov. Ta podatek ni zanesljiv, saj omenjena organizacija objavlja le številk, ki jih dobi od posamez-

le tretjega sveta. Za to je več razlogov. Bral sem memorandum dveh vodilnih zahodnonemških infektologov, Eilke Brigit Heim in Wolfganga Stillera, ki pravita, da bodo razvite dežele bolezen še nekako obvladale. Vse drugače pa bo z deželami tretjega sveta, »ki imajo pomanjkljivo zdravstveno infrastrukturo in velike gospodarske težave. Za kaotična tropska vlemesta pa se že sedaj kažejo obrisi srhljivih vizij.« Zanimivo je, da se nekaterih držav, vsaj po biltenu WHO sodeč, virus tako rekoč izogiba. Gre predvsem za socialistične države. Upam, da je res tako. A po vsej verjetnosti gre za podobno zadevo kot pri nas. Za vtičenje glave v pesek. Sovjeti, denimo, so bolezen še pred dvema letoma imeli za bolezen degeneriranega kapitalizma, ki domovini socializma ne more biti nevarna. Temu ustrežno so tudi zavirali pretok informacij, a stvar se je kmalu spremenila. Še vedno pa

Kako čuvajmo Jugoslavijo?

PREDAVANJA J. ROBNIKA V DRUŠTVU »NANOS«.

Preteklo sredo je predaval na rednem sestanku »Nanosa« strokovni učitelj in znani mariborski obinejni delavec gosp. Robnik o temi, kako čuvajmo Jugoslavijo. Predavanje je bilo lepo obiskano, tako, da je bila velika soba »Nanosa« nabito polna. Predavatelj je skoro v dvehurnem globoko zamišljenem predavanju orisal in očrtal glavne smernice oporoke, katero nam je zapustil naš nepozabni viteški kralj Aleksander I. Zedinitelj in katere se moramo držati in hoditi v našem življenju po poti, ki nam jo je on začrtal, in ta je: Nad vse ljubiti svojo domovino. Nio delati in za njo skrbeti in se tudi žrtvovati, kot se je žrtvoval on. ... skrbno čuvati njegov besedah rav...

Neresničnost ni nič takega, česar bi se morali sramovati. Pogosto je prav neresničnost resničnejša od resničnosti. Naročite se na Katedro — neresničnost...

NERESNIČNOST

OSVOBAJA

Katedra, Tyrševa 23, 62000 Maribor, telefon (062) 22-004. Uradne ure vsak petek popoldan od 17. do 20. ure. Vznemirite se danes jutri bo prepozno.

VEČERNIK „JUTRA“

Uredništvo in uprava Maribor, Gosposki ul. 11 / Telefon uredništva 3440, uprava 3433. Izbira resne in zanimive vsebine vsak dan od 19. ure / Vse mesečne prispevke v upravi od po pošti 10 Din, dostavljajo na dan 12 Din / Oglasni in poslovni listi po naročilu. Pridelki in dodatki se plačajo ločeno.

Zdravljenje notranje finančne in gospodarske krize

Razpust narodne skupščine

Vlada je sinoči razpustila narodno skupščino in razpisala nove volitve za nedeljo 5. majnika letos — Nova skupščina se snide prvič 3. junija

Mariborski »Večernik« JUTRA je 20. 2. 1935 v članku »Kako čuvajmo Jugoslavijo?« opisal predavanje J. Robnika v društvu Nanos. Takole pišejo:

»Predavatelj je v skoro dvehurnem globoko zamišljenem predavanju orisal in očrtal glavne smernice oporoke, katero nam je zapustil naš nepozabni viteški kralj Aleksander I. Zedinitelj in katere se moramo držati in hoditi v našem življenju po poti, ki nam jo je on začrtal in ta je: nad vse ljubiti svojo domovino in za njo delati in za njo skrbeti in se tudi za njo žrtvovati, kot se je žrtvoval on... Poklicani smo zato mi vsi Jugoslavoani in zlasti naša mladina je dolžna hoditi po tej poti.« Ob koncu komentator zapiše, da je bil »govornik deležen od strani navzočih spontanega aplavza za svoja temeljita in krasna izvajanja«.

x x x

Druže Tito, mi ti se kunemo, da sa tvoga puta ne skrenemo! je še posebej po letu 1980 postala pesem vse Jugoslavije. Izpričuje globoko privrženost tovarišu Titu, njegovemu delu ter revoluciji.

x x x

19. 10. 1987, torej se pred »mamiško afero«, je namestnik javnega tožilca v Mariboru Peter Čibej vložil še en obtožni predlog proti uredniku Katedre. Peter Tomaž Dobrilo je obtožen napadov na predsednika Jugoslavije tovariša Tita ter napadov na JLA. Zagrešena pa je bila groba napaka. Tov. Tito seveda ni, kar je zapisal namestnik javnega tožilca v obtožnem predlogu »predsednik predsedstva SFRJ«. To je tovariš Tito bil vse do leta 1980, ko zaradi objektivnih okoliščin funkcije ni več opravljal. Berite časopise, ne nasledajte svojih domišljij, tovariš Peter Čibej.

NAROČILNICA

Podpisani _____ naročam _____ izvodov časopisa KATEDRA

Naročnino bom poravnal po prejemu položnic

Študent DA — NE

ŠT osebne izkaznice _____

Naslov stalnega bivališča _____

KATEDRO MI POŠILJAJTE NA NASLOV _____

DATUM: _____ PODPIS: _____

Nalepite na dopisnico in pošljite na naslov: KATEDRA, Tyrševa 23, 62000 MARIBOR. Naročnino boste poravnali v dveh delih, študentje imajo 10% popusta. Katedro shranjujete v temnem in suhem prostoru in je zaradi osebne varnosti ne berite v javnosti. Ko preberete, dajte naprej!

Tito je zgodovinska osebnost, saj je razumel nujnost družbenega gibanja, skladno s tem pa je usmerjal organizirane družbene sile v ustvarjanje novega... V preteklih 50-ih letih se je zvrstilo v Socialistični federativni Jugoslaviji ogromno dogodkov in sprememb. V prejšnjih obdobjih naše zgodovine bi jih lahko izmerili v stoletjih... (Program aktivnosti SZDL kot fronte pri obeleževanju 50. obletnice prihoda Josipa Broza Tita na čelo Komunistične partije Jugoslavije, ZK SZDL Jugoslavije, april 1987)

Večina ljudi verjame, da govorijo resnico že s tem, da so iskreni. To je vzrok, da je 99 odstotkov mučnikov žrtvovalo svoja življenja za laži in prevare.

FRIGYES KARINTHY

»Splošno mnenje opozicije, kar je je sploh še v Belgradu, je to, da se mora sedanji politični sistem zrušiti sam v svoji gnijolobi in nesposobnosti.« so zapisali v Avtonomistu decembra leta 1921. Tudi ta časopis ni bil zaplenjen, mi pa pritrjujemo besedam, izrečenim v osrčju brutalnega kapitalističnega reda stare Jugoslavije. Danes takih stavkov

V parlamentu bo prišla v kratkem vrsta razprava o razdelitvi države na okrožja ali na »oblasti«. Takih okrožij bo 26. Vladni načrt za razdelitev države je že objavljen. Po tem načrtu bi

Razdelitev države.

neprestano zvoni. Od vseh strani, iz vseh krajev Srema, nas vprašujejo, če je to mogoče in kdo je tako razdelitev predlagal? Ljudje sploh ne morejo verjeti, da se je našel Srb, ki je predlagal

»Danes se vprašuje, kako bi bilo današnja državno situacijo zlečiti in popraviti.

Oni, ki so njeni tvorci in nosilci bili do danes — so za to, da jo kakorkoli pokrpajo in podaljšajo. To je politika, ki jo je nekoč v Avstriji krstil znani ministrski prezident Tafe z — fortwurštel! Kaj je ta politika prinesla Avstriji je znano, kaj bi prinesla nam, ni tako težavno pogoditi!

V enem se ne smemo varati. Resno ozdravljenje finančne situacije ni mogoče, brez resne spremembe v naši politični situaciji!

Darujte za spomenik Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja v Mariboru!

Žavni proračun, uvedu nove davke, požreli zunanje politične »uspehe«, napraviti volilni zakon itd. Do spomlad bo ta ples gotovo še trajal. Lahko pa ne bo za nikogar, ki bi potem utegnil prevzeti tisto žalostno dedščino. Zlasti, ker je nesposobni centralizem skvaril tudi državno upravo, uničil še tisto, kar je na njej bilo dobrega. Pripravimo se torej na kruhovre dneve...

Tretja državna razstava psov

pod pokroviteljstvom Nj. Vis. kraljeviča Andreja

Elitna prireditev Mariborskega tedna

Razstavljenih je bilo 149 lovskih in sportnih psov 27 pasem — Odlično ocenjenih 42 Naslov »Prvaka Jugoslavije - Maribor« si je priborilo 18 psov — Za mednarodno prvenstvo v lepoti je izbranih 14 psov, med njimi jugoslovenski nacionalni pes, fit ski ovčar »Dečko«

NEPREVERJENO

Ob petdesetletnici prihoda tovariša Tita na čelo partije so se predstavniki slovenskih komunistov udeležili proslave, ki je bila v Beogradu. Po proslavi jih je gostitelj Slobodan Milošević, predsednik srbskega CK-ja, povabil na večerjo. Milan Kučan in še nekdo (?) se te večerje nista udeležila! Boj ko bojkot?

Ob naši znani »narkomanski aferi« je veliko ljudi želelo dobiti informacije od tov. Hinka Franka, načelnika mariborske UNZ. Franka ni bilo mogoče dobiti, noben drug pa teh informacij ni smel izdajati. UNZ je nato poklicala, ker sama dejansko sploh ni vedela, po katerem ključu so odvedli našega urednika Petra Tomaža Dobrilo, RSNZ, ki je s psovkami, podtikanji in obrekovanji na hitro pometa kar s celotnim uredništvom, k čemur so ji pripomogli novinarski plačanci. Zgleda, da je Maribor le poskusni kunec za republiške vrhove, saj je le kakšen teden zgoraj imenovani urednik dobil Obtožni predlog, ki je s svojimi razklanimi datumi pokazal, v katerem grmu tiči zajec (tudi tožilstvo je organizirano po republiškem ključu): Obtožni predlog je bil napisan 19. 10. 1987, 27. 10. 1987 so Dobrilo odpeljali »na pogovor zaradi mamil«, in, ko je spodletel tudi ta poskus državnega udara na Katedri, je sodišče 5. 11. 1987 ta predlog potrdilo.

Znana taktika najprej oblati in pohodi trn v peti, nato pa mu še sodi po 157. členu KZ SFRJ, se je ponovno izkazala kot način dela, ki se vleče že od leta 1945. Žalostno je le to, da je še vedno »moderna« na pragu leta 1988.

Temeljni javni tožilec, tovariš Jože Kalinger je baje od poletnih prekanjih zaradi zaplenjene 12. številke KATEDRE izjavil, da bo v primeru oprostilne sodbe kakšnega višjega sodišča odstopil s mesta javnega tožilca, izstopil iz partije, pisce in urednike pa bo začel osebno preganjati. Od vsega tega se je uresničilo le zadnje, ko mariborsko tožilstvo preganja kar štiri člane KATEDRE: Igorja Mekino, Sama Resnika, Dragico Korade in Petra Tomaža Dobrilo. Vsak od teh ima svojega tožnika, da se odgovornost porazdeli.

Katedra sicer ni bila oproščena, zato pa so tovariše na tožilstvu začele motiti druge stvari: da očuvajo svoje ognjišče so ponovno pripravili na še eno mariborsko afero, kot da se nam Slovenija že dovolj ne smeji; postavili so pred očmi Jugoslavije na kocko vse »demokratske« pridobitve v Sloveniji, s katerimi se hvalimo zadnjih nekaj let in jih v drugih republikah poimenujejo kot »slovenski sindrom«; pred svetom so še enkrat javno priznali, da v Jugoslaviji le vse ni tako kot bi naj bilo in so svobodo državljanov še daleč od tistih, ki jih država hoče prikazovati. Tako se vsi svetovni intelektualci ponovno morajo boriti namesto nas za pravice v naši domovini, zunanjim tiskovnim agencijam pa nikoli ne zmanjka materiala, ki ga lahko uporabijo v kakršnokoli antipropagando. Menimo, da velja premisliti, kdo bolj škodi komu in obtožiti prave, ki zaradi dogmatičnosti, lastnih razvalitev in dvomljivih ambicij s takimi nepremišljenimi potezami krhajo, spodkopavajo, da ne celo rušijo mednarodni ugled SFRJ, če ga je sploh zaradi takšnih dejanj še kaj ostalo. (Členi za to obstajajo.)